Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
Францішак БАГУШЭВІЧ

НАША СЛОВА

Штотыднёвая газета (Выходзіць з сакавіка 1990 г.) | **№14 (226)** | 5 красавіка 1995 г. | Кошт — 100 рублёў

ПОСТУП ТЫДНЯ

○ **ПРЭЗІДЭНТ ЗША ПАВІНШАВАЎ АМЕРЫКАНСКІХ БЕЛАРУСАЎ З УГОДКАМІ АБВЯШЧЭННЯ БНР.** А ў нас у гэты дзень у Менску былі выпадкі, калі міліцыя затрымлівала людзей з бел-чырвона-белымі сцягамі.

○ ***27 САКАВІКА Ў МАДРЫДЗЕ Ў МУНІЦЫПАЛЬНЫМ ПАЛАЦЫ КАНГРЭСАЎ ПАЧАЛА СВАЮ РАБОТУ 93-Я КАНФЕРЭНЦЫЯ МІЖПАРЛАМЕНЦКАГА САЮЗА,*** *у якой упершыню прымае ўдзел афіцыйная дэлегацыя Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь. Яе ўзначальвае Старшыня Вярхоўнага Савета Мечыслаў Грыб. Беларуская дэлегацыя прадставіць у Мадрыдзе нацыянальны бела-чырвона-белы сцяг Рэспублікі Беларусь, які будзе знаходзіцца сярод іншых дзяржаўных сімвалаў краін — членаў Міжпарламенцкага саюза.*

○ **АНАЛІЗУЮЧЫ ПРЭЗІДЭНЦКУЮ ІНІЦЫЯТЫВУ ПА ПРАВЯДЗЕННІ РЭФЕРЭНДУМУ**, старшыня парламенцкай Камісіі па заканадаўству Дзмітрый Булахаў сказаў, што пытанні аб статусе рускай мовы і аб наданні Прэзідэнту права на роспуск парламента на рэферэндум 14 мая вынесці немагчыма. Прапанаваць гэтыя пытанні, паводле сцвярджэння сп.Булахава, Прэзідэнт мае права толькі Вярхоўнаму Савету новага склікання.

○ ***У ВЫНІКУ ТАЙНАГА ЭЛЕКТРОННАГА ГАЛАСАВАННЯ Ў ВЯРХОЎНЫМ САВЕЦЕ БЕЛАРУСІ НА ПАСАДУ СТАРШЫНІ КАНСТЫТУЦЫЙНАГА СУДА АБРАНЫ ВАЛЕРЫЙ ЦІХІНЯ.*** *Вынікі галасавання: «за» — 220, «супраць» — 2, «устрымаліся» — 3.*

○ **АДБЫЛАСЯ ПРЭС-КАНФЕРЭНЦЫЯ, НА ЯКОЙ ЖУРНАЛІСТЫ ЎБАЧЫЛІ НА СВАЕ ВОЧЫ «НЕВЯДОМАГА АЎТАРА» «ПІСЬМА ДА ПРЭЗІДЭНТА»** — Рэгіну Зімніцкую, выкладчыцу школы алімпійскага рэзерву з Плешчаніц. На пытанне: «Навошта звярталася да Прэзідэнта?» яна адказала: «Мне хацелася, каб ён задумаўся, неяк скарэкціраваў сваю палітыку адносна незалежнасці. Але зараз мне відавочна, што ён убачыў у маім лісце толькі тое, што хацеў бачыць. Па-другое, я хацела, каб прачыталі нашы простыя людзі, якія дагэтуль думаюць, што Прэзідэнт аб іх клапоціцца, каб яны задумаліся, хто яны на гэтай зямлі і што ад іх залежыць. Прэзідэнт назваў фальшыўкай гісторыю майго радаводу. Усе ў маёй вёсцы ведаюць, што ў пісьме кожнае слова праўда. Таму я лічу, што гэта абраза. Таксама і наконт таго, што нібыта гэта пісьмо аплачана доларамі. Яно аплачана горкім вопытам маіх бацькоў, кнігамі Уладзіміра Караткевіча і Васіля Быкава...»

○ ***ЧАРГОВАЕ ПАСЯДЖЭННЕ ВЯРХОЎНАГА САВЕТА РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ АДБУДЗЕЦЦА 10 КРАСАВІКА.*** *На ім мяркуецца разгледзець прапанову Прэзідэнта правесці разам з выбарамі ў новы Вярхоўны Савет рэферэндум па чатырох пытаннях, па якіх Прэзідэнт спадзяецца атрымаць падтрымку 80 працэнтаў насельніцтва. А колькі працэнтаў насельніцтва падтрымлівае самога Прэзідэнта?*

○ **АДБЫЛОСЯ АДКРЫЦЦЁ НОВАГА БУДЫНКА ПАСОЛЬСТВА РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ У ФРАНЦЫІ.** На адкрыцці прысутнічаў міністр замежных спраў Беларусі У.Сянько.

Бог дае жыццё — Бог яго адбірае! Бог даў нам мову!

Не стварайце канфрантацыі вакол моўнага пытання!

Прэзідэнту Рэспублікі Беларусь А.Лукашэнку,
Старшыні Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь М.Грыбу

Шаноўны спадар Прэзідэнт!
Шаноўны спадар Старшыня!

Мінула пяць гадоў з таго часу, калі быў прыняты Закон аб мовах у Беларусі. Ён даў магчымасць беларускаму народу вярнуцца да сваёй роднай мовы. У нас было вялікае спадзяванне, што пры дапамозе кіруючых улад рэспублікі наша мова паступова акрыяе, пачне ўжывацца ў грамадскім жыцці і пашырацца ў краіне. Аднак гэтага не здарылася, бо першыя крокі нацыянальна-моўнага адраджэння ў нашай дзяржаве далёка не ўсімі ўспрымаюцца з неабходным разуменнем, асабліва — уладнымі структурамі краіны. Шляхам фальсіфікацыі гісторыі Беларусі, наўмысных апытанняў ставіцца пад сумнеў само існаванне беларускай мовы, нацыі і дзяржавы. Праз сродкі масавай інфармацыі беларускаму люду пэўныя асобы даводзяць, што беларусы самі не хочуць ведаць роднай мовы і выракаюцца яе, што беларускім школам гвалтоўна навязваецца беларуская мова і г.д. Але гэта не так. Афіцыйны перапіс 1989 года паказаў, што 80 працэнтаў беларусаў беларускую мову лічаць для сябе роднай. Ці не лепшы гэта доказ таго, што беларусы шануюць сваю мову? Дык чаму ж тады афіцыйныя ўлады, у тым ліку і Вы, спадар Прэзідэнт, ставіце пытанне аб правядзенні рэферэндуму, каб увесці ў дзяржаве двухмоўе? Няўжо Вы не ведаеце, што гэта прывядзе да новага наступу на роднае слова? Няўжо Вы хочаце новай канфрантацыі і абвастрэння палітычнай сітуацыі ў грамадстве?

Мы — не праціўнікі расійскай мовы, не лічым яе далёкай і непажаданай для моўнай практыкі беларусаў, але мы, пры роўных правах рускай і іншых моў на Беларусі, робім усё магчымае, каб не даць загінуць роднаму слову, культуры, нашаму народу.

Роднае слова, хоць 5 гадоў назад і прыняты Закон аб мовах, і цяпер знаходзіцца ў загане, яго ўжыванне ў дзяржаўных структурах байкатуецца. У Беларусі няма ніводнай вышэйшай навучальнай установы, у якой моладзь магла б атрымаць адукацыю на роднай мове.

Мы патрабуем ад Вас, шаноўныя кіраўнікі нашай дзяржавы, не ствараць канфрантацыі ў грамадстве вакол моўнага пытання. Мова народа — наш самы вялікі скарб, які ствараўся многімі пакаленнямі беларусаў на працягу стагоддзяў і належыць будучым пакаленням, і яе лёс не маюць права вырашыць бюлетэнямі толькі тыя, што жывуць сёння.

Мы звяртаемся да ўсіх грамадзян нашай роднай Беларусі з заклікам спрыяць нацыянальна-моўнаму адраджэнню нашай Бацькаўшчыны, паслядоўна выконваць Закон аб мовах у Беларусі. Няхай роднае слова будзе жада-ным у кожным калектыве, у кожнай дзяржаўнай установе, у кожнай сям'і.

Дэлегаты канферэнцыі Маладзечанскай філіі ТБМ імя Ф.Скарыны.

Рис. М. ВАЛИАХМЕТОВА.

Газета «Известия» (Масква).

22 сакавіка г.г. адбылася прэс-канферэнцыя Старшыні Канстытуцыйнага суда сп.В.Ціхіні.

У адказ на пытанне, ці не супярэчыць пункт прапанаванага Прэзідэнтам рэферэндуму аб дзяржаўнай сімволіцы дзяржаўнаму заканадаўству, сп.Ціхіня спаслаўся на 3-ю частку 3-га артыкула дзеючага Закона аб рэферэндуме, у якой гаворыцца, што на рэспубліканскі рэферэндум не выносяцца пытанні, якія парушаюць неад'емныя правы народа Беларусі на нацыянальную дзяржаўнасць і суверэнітэт, на гарантаванае існаванне беларускай нацыянальнай культуры і мовы, ды пытанні, якія могуць мець вынікам парушэнне адзінства тэрыторыі краіны.

Жыццё Таварыства

Абмеркавалі Статут і дамовіліся пра чарговы з'езд ТБМ

9 сакавіка г.г. адбылося пасяджэнне Рэспубліканскай Рады ТБМ. Разгледжаны пытанні:

1. Аб новай рэдакцыі Статута ТБМ.

2. Аб чарговым з'ездзе ТБМ.

З кароткай інфармацыяй па першаму пытанню выступіў старшыня ТБМ Ніл Гілевіч, які паведаміў прысутным, што ў адпаведнасці з прынятым Вярхоўным Саветам Рэспублікі Беларусь у кастрычніку мінулага года Законам аб грамадскіх аб'яднаннях у Міністэрстве юстыцыі РБ праводзіцца перарэгістрацыя грамадскіх аб'яднанняў. У сувязі з гэтым Сакратарыят ТБМ падрыхтаваў праект новай рэдакцыі Статута ТБМ з улікам патрабаванняў згаданага Закону, які і выносіцца на разгляд.

Асноўная задача абмеркавання праекта Статута зводзілася, па-першае, да таго, каб палепшыць яго структуру, удакладніць фармуліроўку некаторых палажэнняў, а па-другое, каб прывесці Статут у адпаведнасць з нашым сённяшнім заканадаўствам, паколькі прынята новая, першая ў нашай незалежнай дзяржаве, Канстытуцыя і Закон аб грамадскіх арганізацыях. Памяняліся і назвы шматлікіх дзяржаўных і грамадскіх установ, міністэрстваў Рэспублікі Беларусь, што таксама патрабуе ўмяшання ў тэкст Статута.

Дамовіліся, што Статут павінен больш шырока адлюстроўваць задачы ТБМ, а менавіта: не толькі выхоўваць павагу да мовы, пашыраць сферу яе ўжытку, але і выхоўваць нацыянальную самасвядомасць, гістарычную памяць, паколькі ўсё гэта служыць працэсу станаўлення нашай незалежнасці, а астатняе, дамовіліся, будзе вырашана на чарговым з'ездзе ТБМ.

На пасяджэнні было закранута пытанне аб паўнамоцтвах Рэспубліканскай Рады ТБМ у адносінах да галоўнага рэдактара выдання ТБМ. Было пацверджана, што галоўнага рэдактара зацвярджае з'езд, а ў прамежку паміж з'ездамі, у выпадку, калі падае ў адстаўку адзін рэдактар і на яго месца прыходзіць другі, — назначае Рэспубліканская Рада. Бо «выконваючы абавязкі» не можа знаходзіцца ў «падвешаным стане» працяглы час. Гэта не азначае аднак фармальнае падпарадкаванне Радзе газеты і яе рэдактара, звужэнне іх правоў. На завяршэнне гаворкі старшыня ТБМ Ніл Гілевіч адзначыў, што прынцыпова ў Статуце нічога не мяняецца, паколькі не мяняюцца задачы арганізацыі, якая была, ёсць і застаецца культурна-асветніцкай.

У абмеркаванні праекта Статута, акрамя сяброў Рады, прынялі ўдзел прадстаўнікі арганізацый-заснавальнікаў ТБМ, старшыня рэвізійнай камісіі і некаторыя актывісты ТБМ. Слушныя прапановы і заўвагі выказалі сябры Рады Р.Гарэцкі, Ю.Хадыка, А.Глушко, Я.Стапановіч, С.Запрудскі, З.Санько, Э.Ялугін, прадстаўнікі арганізацый-заснавальнікаў ТБМ і інш. З улікам гэтых, а таксама дасланых іншагароднімі сябрамі Рады, якія не змаглі прысутнічаць на пасяджэнні, сакратарыяту ТБМ даручана падрыхтаваць канчатковы тэкст Статута для перарэгістрацыі ТБМ у Міністэрстве юстыцыі РБ. Па гэтаму пытанню было прынята рашэнне: а) Зацвердзіць Статут ТБМ у новай рэдакцыі і дзеючую ад 1990 г. эмблему — сімволіку ТБМ; б) Прасіць Міністэрства юстыцыі РБ прыняць дакументы для разгляду рэгістрацыі ТБМ; в) Пасля зацвярджэння ў Міністэрстве юстыцыі Статута ТБМ у новай рэдакцыі прасіць рэдакцыю газеты «Наша слова» надрукаваць яго на сваіх старонках.

Па другому пытанню было прынята рашэнне правесці чарговы, IV з'езд ТБМ у пачатку чэрвеня гэтага года. Падрабязная інфармацыя па гэтаму пытанню будзе змешчана ў адным з наступных нумароў газеты.

Наш карэспандэнт.

ДАТЫ І ПАДЗЕІ Ў КРАСАВІКУ

1 красавіка — 90 гадоў з дня нараджэння Л.Асоўскага, польскага мовазнаўца, даследчыка беларускай мовы.

9 красавіка — 60 гадоў з дня нараджэння Т.А.Каламіец, украінскай паэтэсы, перакладчыцы беларускай паэзіі.

10 красавіка — 90 гадоў з дня нараджэння С.А.Баркоўскага (1905—1966), беларускага этнографа, гісторыка, крытыка;
100 гадоў з дня нараджэння У.А.Раждзественскага (1895—1977), рускага паэта, перакладчыка беларускай паэзіі.

11 красавіка — Міжнародны дзень вызвалення вязняў фашысцкіх канцлагераў.

12 красавіка — 665 гадоў назад (1330) полацкія князі пачалі карыстацца пячаткай з гербам «Пагоня».

13 красавіка — 625 гадоў назад (1370) адбыўся паход беларуска-літоўскіх войскаў на чале з вялікім князем Альгердам на Маскву.

14 красавіка — 115 гадоў з дня нараджэння Я.Л.Дылы (1880—1973), беларускага пісьменніка і грамадскага дзеяча;
110 гадоў з дня нараджэння С.А.Рак-Міхайлоўскага (1885—1937), дзеяча нацыянальна-вызваленчага руху ў Заходняй Беларусі, публіцыста, педагога;
85 гадоў з дня нараджэння А.Т.Пруднікава (1910—1941), беларускага паэта;
75 гадоў з дня нараджэння А.Н.Карпюка (1920—1992), беларускага пісьменніка.

15 красавіка — 75 гадоў з дня нараджэння М.Ракітнага (М.У.Новікава), беларускага пісьменніка.

16 красавіка — Вялікдзень (каталіцкі);
60 гадоў з дня нараджэння А.К.Клышкі, беларускага крытыка, празаіка, перакладчыка, педагога, аўтара «Буквара».

18 красавіка — Міжнародны дзень помнікаў і гістарычных мясцін.

19 красавіка — 400 гадоў (1595—1596) паўстання казакаў і беларускіх сялян пад кіраўніцтвам С.Налівайкі супраць феадальнага прыгнёту.

21 красавіка — 160 гадоў з дня нараджэння Я.П.Вуля (Э.Ф.М.Карафа-Корбута, 1935—1880-я гады), беларускага паэта.

23 красавіка — Вялікдзень (праваслаўны).

24 красавіка — Міжнародны дзень салідарнасці моладзі;
75 гадоў з дня нараджэння Дз.Білавуса, украінскага паэта, перакладчыка беларускай паэзіі.

25 красавіка — 325 гадоў назад (1670) адбылося антыфеадальнае выступленне гараджан г.Гродна.

26 красавіка — Дзень Чарнобыльскай трагедыі.

27 красавіка — 50 гадоў з дня прыняцця Беларусі (1945) у склад членаў-заснавальнікаў Арганізацыі Аб'яднаных Нацый.

ДАТЫ І ПАДЗЕІ Ў КРАСАВІКУ

АЛЕ! *АЛЕ!*

Мы не будзем маўчаць

Некаторыя людзі кажуць, што раней жыць было лягчэй. Не ведаю, бо калі пачалася «перабудова», я яшчэ меў 7 гадоў і ўсё ўспрымаў падзіцячаму. Цяпер я задаю іншым і сабе пытанні: «А чаму — лягчэй?» і «А каму — лягчэй? Усім?».

Можа, лягчэй жыць было тым, хто не разважаў, дзеля чаго — жыве? Ці тым, хто не памятаў гісторыі свайго народа, сваіх продкаў накшталт Каліноўскага, якія за нешта там змагаліся і нават гінулі ад царскіх куль і на вісельнях? Ці тым, хто не хацеў мець уласныя мову, культуру, традыцыі? — значыць, жыў, як раб ці нават — нечалавек.

Можна задаволіцца і такім адказам, але ўсё роўна застанецца пытанне пра вісельні, пра тое, чаму побач з «великим и могучим» усё яшчэ блытаецца пад нагамі ў «пераможцаў» беларуская мова. І шэраг іншых «чаму».

А паколькі я не помню не толькі даўняй гісторыі, але і страху ад той, калі нішчылі кулакоў і «нацдэмаў», я не прывучаны таіць гэтыя «чаму» ў сабе, маўчаць. Мне карціць прамаўляць іх услых, паколькі яны існуюць і я звяртаюся да самога сябе, да блізкіх, да суродзічаў:

— А чаму гэта мы жывём не так, як усе добрыя людзі ў свеце?

— Чаму дазваляем усім, каму хочацца, ганьбіць нашых продкаў, іх мову і звычаі? Ну, не жадае нехта з прышлых размаўляць на нашай мове — дык навошта яго тут утрымліваць, упрошваючы? Няхай тады едзе ў тыя краіны, мова якіх яму падабаецца.

— Чаму мы выбіраем у вышэйшыя ўладныя структуры людзей, якія нас зневажаюць, лічаць нейкімі недарэкамі і непаўнацэннымі?

— Чаму проста не сорамна тым асобам, якія дамагліся быць абранымі вышэйшымі кіраўнікамі менавіта маёй краіны, адкрыта пагарджаць яе звычаямі, яе мовай?

Канешне, некаму цяжка даецца мова, якая ніколі як належыць не вывучалася ім у школе, але не гэта не дае падставы дамагацца, каб цэлы народ выракаўся сваёй гістарычнай памяці і мовы. Так не рабілі ў мінулыя часы нават князі і каралі, запрошаныя на ўладу з іншых краін. На мой погляд, калі хочаш нармальна жыць у нейкай краіне, значыць павінен навучацца яе мове, культуры.

Беларус, канешне, чалавек стрыманы, але ж не да такой ступені, калі яго, як жывёліну, забратаюць і павядуць у нейкую загарадку. І трэба ж мае равеснікі гэтага ўжо не разумеем і не ўспрымаем. І мы хочам, калі займеем дзяцей, каб яны не саромеліся нашай рахманасці, каб ім не трэба было ў некага прасіць: «Пакіньце нам мову нашу, пакіньце нам жыццё...»

Аляксей БАГНАТ.
г.Пінск.

Рупліўцы

Ермаловіч, брат

Валянцін Ермаловіч. Гэтае імя на слыху ў жыхароў Магілёўшчыны ўжо больш за трыццаць гадоў. Па сабе ведаю, куды б ні завітаў, абавязкова спаткаю чалавека, які з ім знаёмы ці чуў са сцэны. Па ўсёй Беларусі яго вучні, па ўсёй Беларусі — прыхільнікі ягонага таленту, па ўсёй Беларусі — супольнікі яго адраджэнскіх памкненняў.

Гледзячы на Валянціна Іванавіча, нават не верыцца, што яму ўжо 70. Па-ранейшаму такі ж рухавы, такі ж няўрымслівы, такі ж патрабавальны, такі ж чулліва, такі ж працавіты.

Два гады таму ён узначаліў Бялыніцкі тэатр юнага гледача, адрадзіў яго, практычна надаў яму другое дыханне. З ашаламляльнай хуткасцю паследавалі адна за другой прэм'еры спектакляў «Модны шляхцюк», «Дагарэла свечачка», «Трыбунал», «Вечар». А наперадзе ў рэжысёра Бялыніцкага народнага ТЮГа Валянціна Ермаловіча задумы, задумы і задумы... Пра што яго і распытваю.

— Кажуць, каб лепей спазнаць чалавека, трэба пабываць у яго на радзіме. Згадайце, калі ласка, самы яркі ўспамін з дзяцінства.

— Мне ўсё часцей і часцей згадваецца бацькаў хутар. Наш дом, абсаджаны кругом кіпарысамі, вішнямі, слівамі, ясенямі. Вясной, калі сад абліваўся кветкамі, гэта быў маляўнічы, райскі куточак.

Добра памятаю той дзень, як пайшоў у школу. Работы дома — процьма, старэйшыя вучацца. Бацьку патрэбна была падмога, хоць бы за домам глядзець. Ён быў супраць таго, каб я ў школу пайшоў у сем гадоў. «Усё роўна ў школу пайду! — крычу і за дзверы. Яму нічога не заставалася зрабіць, як толькі са злосці шпурнуць мне ўслед абутак. Думаю, што ў глыбіні сваёй душы бацька жадаў, каб навуку атрымаў і я, малодшы яго сын. Аднак у тую восень так склалася. Мае бацькі Іван Іванавіч і Стэфаніда Юркаўна былі самыя звычайныя сяляне. Працавітыя, трымаліся сваёй гаспадаркі, рабілі ўсе магчымае, каб жылі не горш за суседзяў. І вось гэтая працавітасць скараціла жыццё бацьку. Арыштавалі яго ў 1937, а ў 1938 у Курапатах расстралялі. Хоць маці, калі яна прынесла яму перадачу ў Менск, афіцыйна паведамілі, што бацька прызнаны «ворагам народа» і асуджаны на 10 гадоў без права перапіскі. Мы цяпер усе ведаем, які страшэнны сэнс хаваўся за гэтай фармуліроўкай сталіністаў. Маці пражыла дзевяноста чатыры з паловай гады. Калі забралі бацьку, ёй споўнілася толькі 43.

Добра памятаю, як у 1939 хутаранцаў прымусова зганялі ў вёску Малыя Навасёлкі, якая пачыналася за нашым агародам. Як на добры розум, і патрэбны ў тых пярэбарах не было аніякай. Аднак жа загад мусіў быць выкананы. Прыходжу гэта я са школы, гляджу, а на нашым даху арудуюць шэсць чалавек. Разабралі яго і змыліся. Не будзеш жа жыць у хаце без даху. Папрасіла маці швагроў, пераехалі.

У той час мае браты і сястра здабывалі сабе прафесіі. Мікола вучыўся ў педінстытуце, Лявон — у электратэхнікуме, Марыя — у ФЗВ. На вёсцы застаўся толькі я з маці. Да вайны паспеў скончыць дзевяць класаў. І марыў паступіць у тэатральную школу.

— Наколькі я ведаю, вайна ў Вашым жыцці, Валянцін Іванавіч, пакінула значны след.

— Я сваю вайну нашу з сабой. Дзевяць асколкаў і па сённяшні дзень сядзяць у маім целе. На змену надвор'я хоць воўкам вый, нішто ўжо не дапамагае.

Але, пра вайну. Мікола праз моцную блізарукасць на фронт не быў узяты. Настаўнічаў у Мардовіі. Лявон падаўся ў партызаны. Быў падрыўніком. Ордэн «Чырвоная Зорка» атрымаў яшчэ ў 1943 годзе. Я з маці і сястрой жыў у роднай вёсцы, быў сувязным. Да слова сказаць, у Вялікіх Навасёлках жыло пяць партызанскіх сем'яў. У немцаў яны былі як закладнікі. Партызаны паставілі на шашы, што вяла ў Койданава, міны. Немцы загадалі рэгулярна валакушамі прачэсваць дарогу. Староста знайшоў выйсце: у нас, маўляў, ёсць партызанская сем'і, вось і няхай яны абясшкоджваюць дарогу. Што было рабіць? Прывязвалі да каня валакушу, я браўся за повад — і ў шлях. Ішоў па дарозе, як па лязу вострага нажа. Але пранесла.

Пасля вызвалення патрапіў на фронт. Быў чатыры разы паранены. Пасля першага ранення (10 верасня 1944) дамоў прыйшла пахавальная, у якой паведамлялася, што Ермаловіч Валянцін Іванавіч загінуў смерцю храбрых і пахаваны ў брацкай магіле ў 200 метрах ад хутара Чары Ломжанскага раёна Беластоцкай вобласці. Ад гэтага ранення, да слова сказаць, засталося шэсць асколкаў. Як атрымалася з пахавальнай? Пакуль дабіраўся да сваіх з нейтральнай паласы, наша часць памяняла дыслакацыю. І мяне палічылі забітым. Мікола з Лявонам, атрымаўшы пахавальную, збіраліся шукаць маю магілу. Але тут я азваўся лістом са шпіталя. Спачатку не паверылі, што жывы. Думалі, напісаў пісьмо да бою.

Пасля гэтага яшчэ двойчы быў паранены: у Прусіі і 17 красавіка 1945 пад Берлінам. Вайна, як бачыш, добранька мяне падзіравіла.

— А ці памятаеце Вы той момант, калі дачуліся пра Перамогу?

— Памятаю. У шпіталі знаходзіўся і хадзіў ужо ў выздараўлеючых. Тады па Германіі блукалі азвярэлыя групоўкі недабітых фашыстаў: разбівалі шпіталі, знішчалі невялічкія падраздзяленні савецкіх салдат. Сітуацыя была псіхалагічна напружанай. І раптам чуем страшэнную страляніну. А на ўвесь наш шпіталь — пяць вінтовак. Адна нават без мушкі. Рыхтуемся да абароны. А тут перадаюць — Перамога. Назаўтра адбыўся мітынг. Нам выдалі па сто грамаў, наркомаўскіх. А як жа! Я, праўда, тады так абвостранa ўсё гэта не ўспрымаў. Малады быў. Са мной у шпіталі ляжаў адзін гомельскі дзядзька, гадоў яму было пад сорак. Дык ён увесь час паўтараў: «Рукі цэлыя, ногі цэлыя! Здаровы! Жонка, дзеці — жывыя. Абдыму іх». Я ўжо потым, калі сам стаў сямейным, нарадзіліся дзеці, толькі і зразумеў пачуцці, душэўны стан таго гамяльчаніна. А тады, 9 мая 1945, перамогу ўспрыняў проста. Была вайна, і яна закончылася.

— І Вы пачалі здзяйсняць сваю юнацкую мару стаць акцёрам...

— Не. Вярнуўшыся з фронту, пайшоў у дзесяты клас. А далей наважыўся на юрфак. Хацеў быць пракурорам, змагацца з рознай сваволяй. Ужо і дакументы падрыхтаваў. І трэба ж было завітаць у вясковую бібліятэку, і трэба ж было пацягнуцца да «ЛіМа». А там якраз аб'ява: «Тэатральна-мастацкі інстытут аб'яўляе прыём абітурыентаў». Прызнацца, я і не ведаў, што ў Менску такі ёсць. Да вайны я хацеў паступіць у тэатральную школу. А тут — інстытут! Сваім сябрам, з якімі збіраліся паступаць на юрфак, кажу: «Хлопцы, пайду ў акцёры». Вучыўся я ў выдатных майстроў беларускай сцэны Міровіча, Саннікава, Арлова. Гэта былі не проста шчырыя, адданыя сваёй працы людзі, а патрыёты Беларусі.

— Чаму менавіта сялянскі юнак з Койданаўшчыны захацеў стаць акцёрам?

— Мусіць, душа мая такая. Памятаю, калі вучыўся ў трэцім класе, настаўнік Якаў Лук'янавіч Балашэвіч даў мне на канцэрце з нейкай там нагоды прачытаць «Першыя заробкі» Коласа. Не магу сказаць, якім атрымалася тое чытанне, але ўсе хвалілі маё выступленне. Наогул, у тыя часы людзі вельмі захапляліся самадзейнасцю, ставіліся спектаклі ледзь не ў кожнай вёсцы. Бацькаў брат Іосіф, мой старэйшы брат Мікола збіраліся па вечарах у нашай хаце, развучвалі п'есы. Ставілі спектаклі. Здаецца, мая першая сур'ёзная роля Марыські ў «Пінскай шляхце». Ставіла яго наша сямейная трупа. Мікола іграў Кручкова, Лявон — Пратасавіцкага. Ролю Марыські павінна была выконваць наша сястра. Але, калі ёй сказалі, што трэба будзе цалавацца, не пагадзілася прымацы удзел у спектаклі. Я ўсё гэта чуў і прапанаваў: даручыце мне сыграць Марыську. Зрабіў сабе шыкоўны парык. І ўжо калі паставілі «Пінскую шляхту» ў вясковым клубе, пасля спектакля вясковы дзядзька ўсё ламаў сабе галаву: «Усіх акцёраў пазнаў, чые яны, а вось дзяў-

На здымку: падпісанне дакументаў. Фота Я.КАЗЮЛІ, Белінфарм.

Адбыліся Дні культуры Украіны ў Рэспубліцы Беларусь. Міністр культуры і друку Рэспублікі Беларусь Анатоль Бутэвіч і міністр культуры Украіны Мікалай Якавіна падпісалі пагадненне аб супрацоўніцтве

Рупліўцы

Ермаловіча

чынку, хоць трэсні, не распазнаў». Гэта таксама падахвоціла да тэатральнай справы.

Сямікласнікам сам напісаў невялічкую п'есу. Яе нават паставілі на школьнай сцэне. Назва ўжо забылася, але помню, што пра шпіёнаў. Тады ж была шпіёнаманія. Вяскоўцаў рэгулярна прымушалі прачэсваць лес. Не помню, праўда, каб хоць аднаго якога шпіёна злавілі...

Уразіў мяне вельмі спектакль купалаўцаў па п'есе Крапівы «Партызаны». Паглядзеў яго дзякуючы брату Міколу, які спецыяльна на яго звазіў мяне ў Менск.

Мусіць, усе гэтыя акалічнасці паўплывалі абуджэнню ў маім сэрцы любові да тэатра.

— Ваша працоўная дзейнасць пачыналася са сцэны?

— Чатыры гады пасля заканчэння інстытута я адпрацаваў у Пінскім тэатры. Выконваў ролі характарныя, камедыйнага плану. Але ў тым тэатры давялося сыграць і Пётру з «Апошніх» Горкага. Роля драматычная, трагедыйная. Атрымалася. Па ліквідацыі Пінскай вобласці трупа перабралася ў Магілёў, яшчэ два гады быў акцёрам, а ў 1956-м запрасілі на працу ў Магілёўскае культасветвучылішча, дзе да 1985 года выкладаў рэжысуру і адначасова, каб лепш пазнаць для сябе самадзейнасць, стварыў тэатральны калектыў на шоўкавай фабрыцы, які хутка стаў народным. Узначальваў трупу Краснапольскага тэатра — Аляксей Пысін папрасіў. Цяпер вось працую ў Бялыніцкім тэатры юнага гледача.

Свой першы спектакль як рэжысёр, я паставіў у культасветвучылішчы па п'есе Я.Коласа «Забастоўшчыкі». Аўсіх зрабіў больш за сотню. Больш за ўсё запомніліся спектаклі малавядомых драматургаў, першыя пастаноўкі. Іван Ісачанка напісаў быў п'есу «Мурын Бор» — пра вядомае Крычаўскае паўстанне. Ён здаў яе ў тэатр, але п'есу не ставілі. Я зацікавіўся творам, разам з аўтарам зрабілі яшчэ адзін варыянт — пайшла. Потым паставіў спектаклі яшчэ па дзвюх п'есах І.Ісачанкі. З «Гаўрошамі Брэсцкай крэпасці» Алеся Махнача адбывалася тое ж самае. Першая пастаноўка гэтага спектакля належыць мне. Алесю Петрашкевічу прафесійны тэатр адбіў быў ахвоту нават пісаць. Патрапіў я на яго п'есу «Адкуль грэх, адтуль і збавенне». Аўтар для мяне незнаёмы, п'еса спадабалася. Праз Алеся Махнача запрасіў Петрашкевіча на прэм'ерны паказ яго спектакля, які паставілі навучэнцы культасветвучылішча. Прыехаў і адразу да мяне з пытаннямі: «Дзе ўзялі п'есу?» «У Доме творчасці», — адказваю... «А які варыянт? Я ж п'есу гэту перапісваў шмат разоў. «Купалаўцам» усё не падыходзіць. Аскоміну набіла яна мне».

Пасля спектакля, а прайшоў ён удала, Алеся Петрашкевіча паклікалі на сцэну. І там ён пакляўся, што стане драматургам.

Вось і нядаўна бялыніцкія акцёры паставілі новую п'есу Алеся Петрашкевіча «Дагарэла свечачка». Першымі.

— Кажуць, што ў Магілёве існуе тэатр Валянціна Ермаловіча?..

— Не, не зусім так. У Магілёўскай гарадской радзе ТБМ я разам з выкладчыцай ліцэя Таццянай Арасланавай адказваю за прапагандысцкую работу. А тэатра, па майму разуменню, самы лепшы агітатар і прапагандыст. Паставілі ўжо спектакль па апавяданню В.Быкава «На Чырвоных Лядах», цяпер рыхтуем п'есу «Пан-міністр» Францішка Аляхновіча. Дарэчы, спектакль па апавяданню В.Быкава пакажам у Доме літаратара. Атрымалі ўжо запрашэнне.

— Вы ўвесь час працуеце на нацыянальнае адраджэнне. Гэта што — патрэба душы?

— Так, патрэба душы. Я меў шчасцейка нарадзіцца на зямлі крывічоў. У ваколіцах мае роднае вёскі шмат курганоў, людзі апавядаюць мноства цікавых легенд. У Навасёлках жыў Казімір Кастравіцкі — актыўны ўдзельнік паўстання Кастуся Каліноўскага. Яго сын, знакаміты Карусь Каганец, хоць і нарадзіўся ў Сібіры, не выракся матчынага слова, стаў беларускім пісьменнікам, і, дарэчы, адным з заснавальнікаў Беларускай сацыялістычнай грамады. Гэты факт паўплываў вельмі нават на маю партыйную арыентацыю, і я з'яўляюся сябрам БСДГ.

Малым я бачыў на свае вочы хатку Каруся Каганца. Пахаваны ён на нашых могілках. Мае дзядзькі, бацькаў і матулін браты, закончылі Нясвіжскую настаўніцкую семінарыю, заўсёды размаўлялі толькі па-беларуску, дый самі бацькі таксама заўсёды карысталіся беларускім словам.

Вялікі ўплыў на мяне зрабіў Канстанцін Міхайлавіч Саннікаў. Старэйшы брат Мікола з малых год маіх заразіў мяне беларушчынай і ўвесь час падахвочваў да гэтае нялёгкай і высакароднай справы. Не магу не прыгадаць і Аляксея Пысіна. Яго бескарыслівае служэнне Беларусі было для мяне яркім прыкладам, імпульсам для асабістай адданасці адраджэнскай рабоце.

Таму ўваходжанне ў «Мартыралог Беларусі», ТБМ імя Ф.Скарыны, БСДГ, падтрымка ідэй БНФ «Адраджэньне» для мяне сталася заканамерным, усвядомленым крокам.

— Вучняў сваіх вы таксама заразілі беларушчынай?

— Сапраўдны работнік нацыянальнай культуры абавязаны быць патрыётам Радзімы. Без гэтага нельга. Іначай страчваецца сэнс усяе тае работы. А беларуская мова дазваляе чалавеку ў поўнай меры раскрыць яго талент. Я згадваю аднаго свайго вучня, Міколу Макарцова. Памятаю яго на ўступных экзаменах. Вясковы хлопец, скаваны нейкі. Чытае вершы па-расійску. Не ведаю, як быць. Пытаюся: «А па-беларуску Вы можаце што-небудзь прачытаць?» «Магу», — адказвае. І яго быццам святой вадой акрапілі. Во што значыць родная мова! Мікола стаў збіральнікам фальклору, стварыў ансамбль «Жалейка», завочна вучыцца ў аспірантуры АН Беларусі.

— Ці добра Вам працуецца ў Бялыніцкім тэатры?

— Добра, бо акцёры тут выдатныя. За кароткі час мы зрабілі чатыры прэм'еры па даволі-такі складаных п'есах. Цяпер рыхтуем «Паўлінку» Я.Купалы. Наперадзе шмат задум і, дай Божа, каб яны спраўдзіліся.

З юбілярам гутарыў журналіст Міхась КАРПЕЧАНКА.

г.Бялынічы.

Пытанне — адказ

Сп.Шарамет сапраўды пакрыўдзіўся, але мовы не абражаў

Паважаная рэдакцыя «Нашага слова»! 5 і 6 лютага г.г. у тэлеперадачы «Праспект» каментатар Шарамет паведаміў, што на пытанне карэспандэнта газеты (не сказана якой) акадэмік Гарэцкі сказаў, што беларуская мова не мае перспектывы. Значыцца, як сцвярджае Шарамет, будучае Беларусі бачыцца вельмі неакрэслена. Ці адпавядае гэта сапраўднасці? Няўжо Гарэцкі, прэзідэнт Згуртавання беларусаў свету «Бацькаўшчына», мог так сказаць? Ці ёсць другі Гарэцкі? Хацелася б глыбей і дакладней ведаць гэты факт.

В.П.ЖУК.

в.Будслаў, Мядзельскі р-н.

Ад рэдакцыі. Інтэрв'ю акадэміка Акадэміі навук Беларусі Радзіма Гаўрылавіча Гарэцкага пад назвай «За абразу Беларусі трэба караць» было апублікавана ў «Нашым слове» 4 студзеня г.г. (№ 1). У ім былі закрануты пытанні гістарычнага лёсу беларускай мовы, яе дзяржаўнага статуса, спецыфікі і распрацаванасці, выкарыстання ў якасці мовы навукі і мовы сродкаў масавай інфармацыі (друк, радыё, тэлебачанне), адкуль яе пачынаюць актыўна выцясняць з благаслаўлення Прэзідэнта Аляксандра Лукашэнкі, якому карціць захаваць рускамоўнай інфармацыйную прастору на Беларусі.

Радзім Гаўрылавіч, у якасці прыкладу, расказаў аб сваёй сутычцы з вядучым праграмы «Праспект» сп.Шараметам, што працуе ў эфіры выключна на расійскай мове і, на думку акадэміка, нігілістычна ставіцца да беларускай мовы. Сп.Шарамет пакрыўдзіўся, і ў чарговай перадачы «Праспект» адказаў Радзіму Гарэцкаму на яго закід. Аднак ні акадэмік Гарэцкі, ні вядучы праграмы «Праспект» не гаварылі таго, аб чым піша спадар Жук. Раім уважліва азнаёміцца са зместам інтэрв'ю, тады ўсё стане зразумелым.

Уражанні

Каліласачка

У нас усе ў сям'і, за невялічкім выключэннем, размаўляюць па-расійску. А гэтым «невялічкім выключэннем» стала мая пяцігадовая ўнучка Ганначка. У апошні час з кожным вяртаннем з дзіцячага садка ў яе лексіконе з'яўляецца ўсё больш беларускіх слоў. Вядома, як усё непрывычнае, ды яшчэ вымаўленае дзіцём, тое-сёе слоўца выклікае часам у дарослых усмешку, на што дзяўчынка нават крыўдзіцца.

Нядаўна, напрыклад, сяджу ўвечары за газетамі. Жанчыны завіхаліся на кухні. Раптам дзверы рыпнулі і да майго слыху данесліся дзіцячыя ўсхліпы. Гляджу, у дзвярах стаіць унучка.

— Што здарылася? — пытаю ўстрывожаны.

— Мама пакрыўдзіла, — уткнуўшыся носам мне ў грудзі, прашаптала дзяўчынка.

— Чым?

— Абзываецца,

— Як?

— Каліласачкай.

— А што гэта значыць? — на самай справе мала што разумеючы, запытаў я.

— Я да яе звярнулася: «Мама, дай мне, калі ласка, вадзіцы». А яна нечаму засмяялася і кажа: «Ах ты мая «каліласачка»! — збянтэжана растлумачыла дзяўчынка.

Толькі цяпер да мяне дайшло, адкуль гэтае нелітаратурнае, але такое лагоднае і, на мой погляд, прыгожае слоўца.

— Дык чаго тут крыўдаваць, Ганулька? — узяў я на рукі ўнучку. — Наадварот, лічы, што табе пашанцавала. Ты «адхапіла» першую ў нашай маладой, суверэннай дзяржаве новую нацыянальную мянушку, ды яшчэ і такую прыгожую!

Цяжка меркаваць, як успрыняла дзяўчынка сваімі пяцігадовымі звілінамі маё жартоўнае тлумачэнне з яўна «нацыяналістычнай» афарбоўкай. Аднак тут жа супакоілася. Вачаняты заблішчэлі дзіцячай пяшчотай. У апошні раз шмыгнула носам, злезла з рук і з ганарлівым выглядам пайшла на кухню.

Уладзімір ХРЫСЦЮК-дзед.

г.Брэст.

«Магілёўская імперыя»

Гэта — не сепаратысцкае ўтварэнне на ўсходзе Беларусі. Гэта — назва фестывалю аўтарскай песні, які адбудзецца ў горадзе, абраным калісьці апошнім імператарам аднаго з апошніх імперый у якасці стаўкі. Гэтую падзею мінулага арганізатары фестывалю і зрабілі падставай да пераймання імперскіх правоў і да абвяшчэння Магілёва на кароткі час фестывалю сталіцай імперыі беларускай музыкі, паэзіі і песні.

Не маючы сапраўдных імперскіх памкненняў, арганізатары фестывалю вырашылі не падзяляць яго ўдзельнікаў паводле партыйных, канфесійных ці моўных прызнакаў і запрасілі да ўдзелу як беларускіх, так і ўкраінскіх, польскіх, літоўскіх і расійскіх выканаўцаў.

Тым, хто жадае стаць удзельнікам фестывалю, дастаткова прыйсці, прыехаць, прыляцець у Магілёў у дні 28—30 красавіка г.г. Пакінуць свой след у гісторыі «Магілёўскай імперыі» зможа той, хто здольны праявіць сябе ў жанры аўтарскай песні, незалежна ад таго, паэт ён, кампазітар ці толькі выканаўца. Галоўнае — талент.

Прагноз падзей у «імперыі»:

28 красавіка, пятніца — Адкрыццё фестывалю, канцэрт гасцей;

29 красавіка, субота. Уранні і ўдзень — удзел у творчых майстэрнях — вызначэнне складу ўдзельнікаў фестывальнага канцэрта.(Прэтэндэнты! Акрамя інструментаў, майце тэксты сваіх песень.) Увечары — канцэрт удзельнікаў;

30 красавіка, нядзеля. Гала-канцэрт.

Будуць і іншыя падзеі, адпаведныя традыцыям фестываляў аўтарскай песні, — дасведчаныя зразумеюць.

Тэлефон «імперыялістаў» у Магілёве: (0-222) 25-64-73; ды 22-54-19.

Варта дадаць, што 24—25 красавіка «галоўныя імперыялісты» мяркуюць паўдзельнічаць у бардаўска-турыстычнай акцыі ў раёне Аршанскага чыгуначнага вузла, прысвечанай 4-м угодкам яго блакады рабочымі, выступленні якіх знішчылі ўрэшце сапраўдную Імперыю. Далучыцца да акцыі могуць усе аматары пасядзець з гітарай ля вогнішча ў асяроддзі беларускіх нацыяналістаў. Пачатак акцыі — 24 красавіка а 12 гадзіне ля будынка Аршанскага чыгуначнага вакзала. Арыенцір — выява герба Оршы (крыж з маладзіком). Тэлефон для даведак у Оршы: 2-00-74. Па гэтым нумары можна званіць пасля 16 красавіка ўранні і ўвечары. Вам датлумачаць стратэгію і тактыку акцый «Магілёўская імперыя» ды «Аршанская вясна». Арганізатары папярэджваюць: гатэляў для ўдзельнікаў не прадбачыцца.

Л.М.

Меркаванні

«Адток мазгоў» ці далучэнне да еўрапейскай цывілізацыі?

Усё большая колькасць грамадзян Беларусі пакідае краіну, каб атрымаць адукацыю за мяжой. Для адных гэта сведчанне аб ператварэнні краіны ў «рынак мазгоў», для другіх — аб пачатку інтэграцыі ў сусветную супольнасць.

Свой погляд на праблему павелічэння колькасці беларускіх студэнтаў за мяжой мае і дырэктар Беларускага гуманітарнага культурна-адукацыйнага цэнтра і ліцэя Уладзімір Колас.

— Год таму ў наш цэнтр прыйшоў ліст з прапановай арганізаваць конкурс сярод навучэнцаў на паступленне ў адзін з коледжаў сістэмы United world colleges. З гэтага ліста, атрыманага намі дзякуючы асабістым кантактам стваральніка нашага Скарынаўскага цэнтра прафесара Адама Мальдзіса з польскім прафесарам Паўлам Чартарыйскім, кіраўніком каардынацыйнага камітэта UWC, і пачалося маё знаёмства з гэтай адукацыйнай сістэмай.

— А што яна з сябе ўяўляе?

— Коледжы сусветнай супольнасці — United world colleges — гэта міжнародная адукацыйная сістэма, мэта якой спрыяць усталяванню міра і паразумення паміж народамі праз адукацыю. У яе ўваходзяць дзевяць коледжаў і пятнаццаць нацыянальных камітэтаў у розных краінах свету. Штаб-кватэра UWC знаходзіцца ў Лондане. А самі коледжы — гэта раскіданыя па ўсім свеце навучальныя ўстановы, дзе вучацца прадстаўнікі ўсіх рас, нацый, людзі розных перакананняў. І менавіта гэтая непадобнасць узаемна ўзбагачае кожнага навучэнца праз пазнанне іншых народаў і культур.

Два коледжы — у Сінгапуры і ў Свазілэндзе — даюць поўную сярэднюю адукацыю студэнтам ва ўзросце ад 11 да 19 гадоў. Коледжы ў Італіі, Канадзе, Вялікай Брытаніі, ЗША ды Ганконгу маюць двухгадовую праграму навучання пасля сярэдняй школы і даюць вышэйшую сярэднюю адукацыю — ступень міжнароднага бакалаўрыята — навучэнцам ва ўзросце ад 16 да 19 гадоў. Трохгадовы коледж у Венесуэле мае сельскагаспадарчую спецыялізацыю і прымае студэнтаў ад 18 да 21 года. І, нарэшце, нарвежскі коледж Чырвонага Крыжа спецыялізуецца ў сферы медыцыны. Адна былая навучэнка нашага ліцэя ўжо вучыцца ў Адрыятычным коледжы ў Італіі, а на гэты год мы атрымалі заяўкі з Паўночнага коледжа ў Нарвегіі.

Студэнты праходзяць камбінаваную праграму акадэмічнага навучання, якая адпавядае вышэйшым сусветным стандартам ды, акрамя таго, працуюць у мясцовых муніцыпальных установах, напрыклад у дамах для састарэлых, што выхоўвае ў іх пачуцці спагады, адказнасці ды ўзаемазалежнасці.

Студэнты, акрамя традыцыйных дысцыплін, вывучаюць родную мову, адну з замежных, займаюцца музыкай ці мастацтвам, праходзяць курс тэорыі ведаў. Акрамя таго, яны займаюцца па праграмах творчых і сацыяльнай дапамогі.

Дыпломы бакалаўраў, якія атрымліваюць выпускнікі коледжаў UWC, сертыфікаваны на міжнародным узроўні і прызнаныя па ўсім свеце, больш чым у 400 навучальных установах. А пачынаючы з 1969 года выпускнікі коледжаў паступалі больш чым у 650 універсітэтаў 60 краін свету.

— Вы гаварылі, што ў адным з коледжаў ужо вучыцца наша суайчынніца.

— Так. Як я ўжо казаў, у мінулым годзе мы правялі конкурс паводле ўмоў Каардынацыйнага камітэта UWC. І яго пераможцай стала наша выпускніца Алена Новік, якая тады скончыла чатыры курсы ліцэя і паступіла на аддзяленне міжнародных зносін БДУ. З мінулага года яна вучыцца ў Італіі, у Адрыятычным коледжы, а скончыўшы яго, працягне сваю адукацыю ў БДУ ці, калі знойдзе спонсараў альбо нейкую фундацыю, у адным з універсітэтаў Еўропы. І я ўпэўнены: вярнуўшыся сюды, яна зробіць для Беларусі шмат карыснага.

— Сёння на Захадзе існуе мноства адукацыйных цэнтраў, якія прымаюць здольных студэнтаў з небагатых краін і нават аплочваюць іх навучанне. Чаму Вы паслалі сваіх студэнтаў менавіта ў коледжы сусветнай супольнасці?

— У сістэме UWC мяне прывабіў такі аспект, як цікаўнасць гэтых коледжаў да нацыянальных асаблівасцей, нацыянальнай адметнасці прадстаўнікоў кожнай з краін. Існуе ўмова, згодна з якой кожны навучэнец коледжа гэтай сістэмы павінен быць прадстаўніком сваёй краіны, гэта значыць быць у стане расказаць іншым аб яе гісторыі, нацыянальных і культурных традыцыях. Больш таго, у праграме гэтага міжнароднага бакалаўрыята закладзена вывучэнне родных моў усіх навучэнцаў. Праўда, у італьянскім коледжы вучыцца толькі адна наша студэнтка і таму ёй даводзіцца засвойваць праграму вывучэння мовы самастойна. Але ўжо албанцы, якіх там пяцёра, маюць уласнага выкладчыка роднай мовы. Таму аб нейкім нацыянальным нігілізме ў межах гэтай адукацыйнай сістэмы гаварыць не выпадае. Мову сваіх народаў яна дае магчымасць вывучаць прадстаўнікам некалькіх дзесяткаў нацыянальнасцей з краін усяго свету. Да таго ж існуе ўзроставы цэнз для абітурыентаў сістэмы UWC, якія на час паступлення не павінны быць маладзейшымі за 16 гадоў. А ў такім узросце чалавек ужо мае пэўную нацыянальную і культурную арыентацыю, ён адчувае сябе прадстаўніком сваёй краіны і свайго народа, чаго якраз і патрабуюць правілы коледжа. Бо коледж з'яўляецца не проста адукацыйнай установай, а мадэллю сусветнай супольнасці, у якой жывуць і працуюць разам прадстаўнікі розных краін, народаў, рэлігій і культур. І кожны з іх, захоўваючы сваю адметнасць, знаёміцца з іншымі і вучыцца існаваць у свеце непадобных да яго людзей. І я думаю, што нашай краіне, нашаму грамадству будзе вельмі карысна мець такіх людзей — не толькі нацыянальна арыентаваных, але і добра адукаваных ды знаёмых з жыццём іншых народаў. Да таго ж чалавек, які атрымае адукацыю іншага, вышэйшага ўзроўню, будзе лепш арыентавацца ў жыцці грамадства як тут, так і за мяжой. Ён зможа стаць пасярэднікам у кантактах паміж двума грамадствамі, дзвюма краінамі і, у рэшце рэшт, спрыяць інтэграцыі сваёй радзімы ў свет, ад якога мы дагэтуль існуем у пэўнай ізаляцыі.

— Мне даводзілася чуць наступнае: запрашэнне да навучання за мяжой — не што іншае, як «вываз мазгоў»...

— Тое, што некалькі асоб з той мізэрнай колькасці, якая паехала вучыцца на Захад, захацелі там застацца, у нас называюць «адтокам мазгоў». А што робіць дагэтуль мноства навучальных установаў Беларусі, даючы школьнікам і студэнтам адукацыю па-расійску? Гэта не што іншае, як масавая падрыхтоўка кадраў для суседняй дзяржавы за наш кошт. Да таго ж менавіта гэтыя людзі потым робяцца актыўнымі прапагандыстамі ідэй двухмоўя, неабходнасці абароны нашым урадам расійскіх нацыянальных інтарэсаў ды, урэшце, уключэння нашага краю ў склад іншай дзяржавы. Гэта ўжо не «адток мазгоў», а нешта большае. А калі гаварыць аб тым, што нехта знаходзіць сваю новую радзіму на Захадзе, дык ці не варта нагадаць, што менавіта нашае грамадства і наша родная сістэма адукацыі выхавалі яго такім — чалавекам, які не помніць сваёй радзімы і свайго народа. Таму сёння адукацыя нашых дзяцей за мяжой — гэта шанц, ад якога нельга адмаўляцца. Іншая рэч тое, што пасылаць туды варта людзей з ужо акрэсленай моўнай, культурнай і нацыянальнай арыентацыяй, тых, якія вернуцца на радзіму і будуць працаваць на яе карысць.

Спрадвеку традыцыйным для Беларусі было атрыманне вышэйшай адукацыі за мяжой. І яшчэ Скарына даказаў, што карысць з гэтага ёсць. Бо наўрад ці ён зрабіў бы тое, што зрабіў, застаўшыся ў Полацку. Яго, як асобу, сфармавалі Кракаў і Падуя, ён, жывучы ў Празе, трымаў у руках Біблію, выдадзеную Гусам... І карысць з дзейнасці Скарыны, які «непатрыятычна» з'ехаў з Полацка, меў увесь наш народ.

Мы не можам існаваць ва ўмовах ізаляцыі. Гэта датычыць і справы навучання. Бо сістэма адукацыі, якую мы атрымалі ў спадчыну ад СССР, не вытрымлівае ніякай крытыкі. Але мы дагэтуль карыстаемся ёй, рыхтуючы, па сутнасці, кадры для вайскова-прамысловага комплексу дзяржавы, якая перастала існаваць. Робяцца спробы рэфармавання нашай сістэмы школьніцтва, але сёння атрымаць адукацыю сапраўды высокага ўзроўню магчыма ці не выключна за мяжой. А «адток мазгоў» так ці інакш працягваецца. Найбольш таленавітыя выпускнікі нават нашай — сярэдняй і вышэйшай — школы імкнуцца з'ехаць вучыцца ці працаваць за мяжу. Гэта кепска, але супрацьстаяць гэтаму мы не ў стане аднымі толькі забаронамі ці заклікамі да патрыятызму. Гэты працэс не спыніцца да часу, пакуль Беларусь не перастане быць адной з савецкіх рэспублік і не ператворыцца ў адну з краін сусветнай супольнасці, роўную сярод роўных.

— Гэта значыць, што ваш ліцэй і надалей будзе пасылаць сваіх выпускнікоў вучыцца на Захад?

— Так, конкурс будзе праводзіцца і ў гэтым годзе, і ўдзельнічаць у ім зможа кожны беларускі школьнік, якому да 1 верасня 1995 года споўніцца 16 гадоў. Таму нагадаю ўмову конкурсу: трэба даслаць на наш адрас — 220050, Менск, вул.Кірава, 21 — сачыненне на англійскай і беларускай мовах. Тэма сачынення — адказ на пытанне, як уяўляе сабе яго аўтар коледж, у якім вучацца студэнты з усяго свету: што ён як прадстаўнік Беларусі можа даць гэтаму коледжу і што гэты коледж мог бы даць яму для справы, якую той абярэ сабе ў жыцці; чым ён сам дзякуючы атрыманай у коледжы адукацыі мог бы дапамагчы сваёй краіне. Пасля адбору лепшых сачыненняў мы запросім іх аўтараў да гутаркі. Тут спатрэбіцца даведка аб стане здароўя, ведамасць аб поспехах у школе за апошні год. Пад час гутаркі будзе аналізавацца агульны інтэлектуальны ўзровень абітурыентаў, ступень валодання імі беларускай ды англійскай мовамі, веданне гісторыі Беларусі ды свету, іхнія творчыя здольнасці. Будзе ўлічвацца і пазашкольная дзейнасць: заняткі спортам, мастацтвам, музыкай.

— Тым не менш, паехаць вучыцца змогуць нямногія...

— Сістэма адбору кандыдатаў да навучання ў коледжы мае адну асаблівасць. Тыя абітурыенты, якія не прайшлі па конкурсу, але бралі ў ім удзел, улетку могуць паехаць у адзін з міжнародных летнікаў, якія ладзіць UWC. Мінулым летам адзін з нашых навучэнцаў ездзіў у такі летнік у Летуву і пяцёра — у Польшчу. Там яны жылі разам з дзецьмі з розных краін свету, а ўвосень адбылася іх сумесная паездка па Польшчы, Германіі, Бельгіі і Галандыі. Яны наведалі Еўрапарламент, набылі шмат новых сяброў...

У гэтым годзе абмяркоўваецца магчымасць стварэння падобнага міжнароднага летніка ў Беларусі, але наш цэнтр не мае грошай на яго арганізацыю, хіба што дзякуючы гэтай публікацыі ў вашай газеце мы знойдзем фундатараў...

Але гэта ўжо адступленне ад тэмы нашай размовы. Таму я хацеў бы скончыць тым, з чаго мы пачалі: савецкая сістэма адукацыі па-ранейшаму фармуе савецкіх людзей. А свабодную і незалежную Беларусь зможа стварыць пакаленне, якое выхоўвалася ў свабодных краінах, сярод свабодных людзей. Таму сёння адукацыя, атрыманая за мяжой, стала неабходнасцю.

Распытваў У.ПАНАДА.

У японцаў сваe меркаванні

«Расійская мова — сродак міжнацыянальных зносін як у Беларусі, так і па ўсім свеце» — гэткім аргументам часта карыстаюцца прапагандысты двухмоўя ў нашай краіне. Што ж, мова беларусаў сапраўды мала пашырана па-за межамі іх дзяржавы. Але ці адпавядае рэчаіснасці прыведзены вышэй аргумент аб пашыранасці ў свеце мовы нашых усходніх суседзяў?

Свой адказ на гэтае пытанне далі інжынеры японскай электратэхнічнай фірмы AKAI. Распрацаваная імі мадэль відэамагнітафона AKAI G40EDG, прыстасаваная да тэлевізійных сістэм краін Еўропы і былога СССР, можа «паразумецца» са сваім уладальнікам на любой з васьмі моў, закладзеных у яе памяць.

Каб забяспечыць свайму тавару найбольшы попыт, японцы склалі спіс моў, прынамсі адну з якіх павінна ведаць пераважная большасць насельніцтва на абшары ад Гібралтара на захадзе да Сахаліна на ўсходзе. У лік найбольш пашыраных на гэтай тэрыторыі моў увайшлі: англійская, галандская, італьянская, іспанская, польская, нямецкая і турэцкая.

Яны, а не расійская, былі прызнаны дасведчанымі японцамі найбольш распаўсюджанымі ў Еўропе. Іх, пэўна, і прапануецца вывучаць расійскамоўным аматарам відэа ў Еўропе ды былых савецкіх рэспубліках.

Замежжа

«Прамень» — газета беларусаў Латвіі

Беларусы Латвіі выдалі другі нумар сваёй газеты «Прамень». Выданне адкрываецца артыкулам Першага сакратара Пасольства Беларусі ў Латвіі Яніны Тарасевіч, у якім яна расказвае пра тое, як можна займець магчымасць грамадзянам Латвіі і асобам без грамадзянства з'ездзіць у Рэспубліку Беларусь да сваіх сурodзічаў. Тут жа друкуецца распарадак працы Консульскага аддзела Пасольства Рэспублікі Беларусь у Латвійскай Рэспубліцы.

«Якой жа будзе наша мова беларуская?» — так называецца артыкул старшыні Камісіі Вярхоўнага Савета Беларусі па адукацыі, культуры і захаванні гістарычнай спадчыны Ніла Гілевіча, у якім ён дзеліцца думкамі пра ўдакладненне правапісу літаратурнай мовы.

Нядаўна беларусы Латвіі правялі справаздачны сход Таварыства беларускай мовы «Прамень» імя Ф.Скарыны. Нататкі з пасяджэння друкуюцца пад загалоўкам «Заззяў «Прамень» справаздачай».

Пра пяцігадовы юбілей фальклорнага ансамбля «Надзея», які плённа працуе на ніве беларушчыны ў Латвіі, расказваецца ў артыкуле Нілы Александровіч «Песнямі «Надзея» ўсім нам парадзее».

Лявон Шакавец прапануе чытачам нататкі пра Бярэзінскі запаведнік, якому ў гэтым годзе са дня заснавання спаўняецца 70 гадоў. Алёна Міцкевіч у артыкуле «Самы таленавіты і самы адукаваны ўсходні славянін» знаёміць з жыццём і творчасцю Міколы Гусоўскага.

У «Прамені» змешчана шмат іншай інфармацыі з жыцця беларусаў Латвіі і самой Беларусі.

Н.К.

Пішыце проста і ясна!

Бюракраты і ў Амерыцы не падарунак — усё грабуць пад сябе. Нават мову, куды яны стараюцца ўвапхнуць як мага больш бюракратычных тэрмінаў. Першымі не вытрымалі такога становішча заканадаўцы штата Нью-Ёрк. Як паведамляюць газеты, менавіта яны прынялі адзін з самых незвычайных законаў у гісторыі ЗША — закон аб абавязковым ужыванні агульнапрынятай мовы ў дзелавых паперах. Да гэтай меры заканадаўцы вырашылі звярнуцца галоўным чынам таму, што вельмі ж нечытабельнымі сталі для звычайнага чалавека фінансавыя дакументы ЗША — настолькі яны складаныя ды перанасычаныя спецыяльнымі тэрмінамі. Многія амерыканцы сталі скардзіцца, што часта нават не могуць толкам уявіць, што за паперы іншым разам ім даводзіцца падпісваць. І вось вердыкт: новы закон абавязвае банкі і іншыя фінансавыя ўстановы афармляць дакументы яснай і простай мовай. А парушальнікі ў выпадку скаргі кліента мусяць праз суд заплаціць штраф ажно да дзесяці тысяч долараў.

ВУЧЫМСЯ

Культура мовы

Слова енчыць, абураецца

«Настаўнік прыцягнуў вучняў у гурток». Так пішуць газеты. Так гавораць многія журналісты. Так пачалі пісаць і некаторыя пісьменнікі. Вучняў прыцягваюць у гурткі, студэнтаў прыцягваюць да навукова-даследчай працы...

Чытаеш такое, слухаеш і хочацца ўсклікнуць: «Людцы добрыя! Няўжо вы не адчуваеце, што словы ў гэтых спалучэннях карабацяцца, выгінаюцца, енчаць, не хочуць і не могуць стаяць поруч. Падумайце, навошта той занятак і той гурток, у які вучняў ці студэнтаў прыцягваюць, а не проста запісваюць ці прываблліваюць...» Прыцягваць да нечага, як нам здаецца, можна толькі сілаю, волаю, прымусам. Прыцягнуць да адказнасці — гэта зразумела. А вось прыцягнуць вучняў на заняткі ў гурток — хай Бог крые і той гурток, і тых, хто ў яго прыцягвае, а не прываблівае. Добра, калі прыцягнутыя палюбяць той занятак, да якога іх прыцягнулі. А калі яны так і застануцца прыцягнутыя? То лепш, мабыць, усюды і ўсіх прываблліваць да нечага, а не прыцягваць.

Прывабіць — гэта высакародна. І галоўнае — у гэтым слове нязмушанасць, дэмакратычнасць. Нарэшце, яно цалкам адпавядае рускаму слову «увлекать». Да таго ж нашы слоўнікі ўсё ж размяжоўваюць лексічныя значэнні слоў *прыцягваць* і *прываблліваць*. Вось чытаю слоўнікавы артыкул з перакладнога слоўніка. Увлекать — *прывабліваць, спакушаць*. І тут жа — увлекать (тащить) — *цягнуць, уцягваць, зацягваць, прыцягваць*.

Як бачым, усё тут размежавана. Нашым журналістам застаецца толькі ўдумліва карыстацца слоўнікамі, удумвацца ў тое, што яны пішуць. Усё, што прываблівае ўвагу чалавека, хай і прываблівае. Ну, а калі некага да нечага трэба прыцягнуць, то трэба і прыцягнуць.

Эканомія і мова

Многія чытачы, мусіць, заўважылі, што некаторыя беларускія газеты пачалі пісаць і друкаваць: *ліст напісан, указ выканан, дакумент прынят.* Пацікавіўся ў аднаго мовазнаўцы: «Чаму так?» Здаецца, пабеларуску больш мілагучна і больш меладычна: *ліст напісаны, план выкананы, дэкрэт прыняты.* Поўная форма канчатка — гэта адна з такіх асаблівасцяў нашай мовы, якая і надае ёй напеўнасць, мілагучнасць. Дык вось, той мовазнаўца адказаў: «Патрэбы ў кароткай форме асаблівай няма. Проста дзеля эканоміі»...?!

Вось так — эканомія ўрываецца ў мову. І эканомісць прапануюць... мовазнаўцы.

Мабыць жа, з меркавання эканоміі і ва ўказальным займенніку жаночага роду ў словазлучэннях тыпу *гэтую дзяўчынку, гэтую бярозку, гэтую хвілінку* скарачаюць апошнюю літару ў канчатку і пішуць гэту...

Мы так разгаварыліся з тым мовазнаўцам пра эканомію ў мове, што я і сам прапанаваў... Паглядзіце, кажу, нашы слоўнікі. Колькі там груваснткага. Вось, напрыклад: *добрасумленны, добраўпарадкаваны, добразычлівы.* Нават *добрасардэчны, добрапрыстойны.* А навошта тут тое *добра*? Сумленны — гэта і ёсць сумленны, зычлівы — гэта і ёсць зычлівы, добры чалавек. Упарадкаваны — гэта ёсць упарадкаваны, дзе ўсё дагледжана. Ну, а калі я пра чалавека скажу, што ён сардэчны, няўжо я гэтым словам паведамлю не ўсё, што хачу сказаць. Няўжо абавязкова казаць *добрасардэчны*?

Нічога мне на гэта той мовазнаўца не адказаў, толькі ўсміхнуўся... А мяне дык прарвала. Я яшчэ і яшчэ сыплю. Калі вы за эканомію, то чаму тады замест аднаго слова, скажам, *кросны* — газеты пішуць *ткацкі станок*, замест *алей* — *поснае масла*, замест слова *кіт* — *аконная замазка*, *шыбіна* — *аконнае шкло, баравік — белы грыб...* Дзе ж тут тая эканомія?

Так мы ні да чаго з тым мовазнаўцам і не дамовіліся. А вам, паважаныя чытачы, расказалі пра гэта толькі дзеля таго, каб вы, чытаючы нашы газеты, задумваліся, што робіцца ў нашай мілагучнай мове і чаму яна, мілагучная, становіцца груваcткай, нежывой, бюракратычнай. Ну і, вядома, хацелася б даведацца, ці адчуваеце вы гэта самі?

І якой рады будзем даваць?

Уладзімір СОДАЛЬ.

Як людзі кажуць

«Ад сэрца»

Лічу сваім абавязкам нагадаць чытачам пра непарушнасць — святасць слова. Я абавязаны гэта зрабіць... Кім абавязаны? То мо лепш: Я абавязаўся — я абавязаў сябе... Неяк няўклюдна, нібы сам сябе абвязаў. А як жа людзі кажуць? Няўжо і яны абавязваюцца? Шукаю ў славутым слоўніку І.І.Насовіча і не знаходжу гэтага слова. Мо даўней не ведалі, што такое абавязак? Не, той жа І.І.Насовіч у сваім рукапісе «Алфавитный указатель старинных белорусских слов, извлечённых из Актов, относящихся к истории Западной России, изданных в 1853 году» падае **обовязок** з дакумента 1557 года. Зразумела, наш славуты мовазнаўца адрозніваў словы жывой мовы і канцылярызмы. І толькі ў нашыя слоўнікі панапіхалі ўсяго ўсялякага. Знаходзім, прыкладам, у адным: «**Абавязаць** (абавязваць) *каго да чаго,* (радзей) *на што* (не *чаму*). І да гэтага падаюцца апроч прыкладаў з мастацкай літаратуры: *«...у яго словы не ад сэрца, і ні да чаго яны не абавязваюць яго»* (Якуб Колас) ды *«Хіба ў такіх справах слова да чаго-небудзь абавязвае?»* (Кузьма Чорны). Укладальнікам, на жаль, гэтага падалося замала. І яны дадалі яшчэ і сказ ад сябе: *«Высокая ўзнагарода да многага абавязвае вучонага»*, а таксама прыклад дзеля падмацавання той формы кіравання, якая мае памету *радзей*: *«...абавязваюць мяне на многае»*.

Што і казаць, каструбаватыя атрымаліся канструкцыі. Нібы шмат словаў, а сэнсу аніякага, ні ў сказе з варыянтам *да многага*, ні ў прыкладзе з другім прыназоўнікам — *на многае*. І праўда, што такое *многага, многае?* Народная мудрасць дзеля такіх выпадкаў мае адпаведнае выслоўе: «Сказаў, што пугаю па вадзе пляснуў: кругі разышліся — і знаку няма».

На жаль, не толькі бессэнсоўнасці ды зубожванню нашай мовы спрыяюць згаданыя «перлы». Іх уздзеянне больш шкоднае, чым уяўляецца. Сама перш, чалавек звыкаецца з словамі, якія нічога не значаць, — пустошыць сваю душу. Другое, сутыкаючыся з варыянтамі з прыназоўнікамі **да і на**, вучань не ведае, што яму выбраць, губляецца, бо і адна і другая формы кіравання уяўляюцца яму (і слушна) неадпаведнымі, няправільнымі. І вучань крывіцца і плюецца: ды што гэта за мова такая!

Дык што, запытаецеся вы, у чалавека няма абавязкаў і ён не мусіць абавязваць сябе да нечага, абавязваць сябе нешта выканаць, зрабіць, дапамагчы? Так, ёсць абавязкі, але трэба і рашэнне людскае прымаць і рабіць па-людску.

«Мой сыноўні абавязак. Мой грамадзянскі абавязак. Я абавязаны сплаціць доўг? Не! Я мушу сплаціць доўг! Я мушу выканаць абавязак. Я пакляўся выканаць апошняе жаданне нябожчыка!..» Адчулі розніцу? «Я пакляўся!» — гэта вам не «абавязаўся да многага».

Вядома, не ў кожным выпадку трэба клясціся. Ёсць шмат словаў, што не менш важкія: «Слова гонару!», «Слова — свята», «Свайму слову гаспадар». Менавіта апошняе выслоўе найлепей перадало б сэнс адпаведнай часткі Коласавага сказа: «Так можа сказаць Сухавараў, бо ў яго словы не ад сэрца, і ні да чаго яны не абавязваюць яго, — думаў Лабановіч». Але Якуб Колас з яго культурай слова не мог, як бы цяпер сказалі, з псіхалінгвістычнай прычыны прымусіць свайго героя думаць іншымі словамі. Гады вучобы ў настаўніцкай семінарыі вытравілі ў Лабановіча, як і ў самога Кастуся Міцкевіча, «простую» гаворку, а да беларускага слова ён яшчэ не дайшоў — быў на ростанях.

Што да прыкладу з «высокай узнагародай», то ўвесь сказ, як і ўзнагарода, уяўляецца адно толькі грукатам пустой бочкі. Гэта толькі пры сацыялізме давалі «высокія ўзнагароды». Ва ўсім свеце яны (узнагароды) заслужаныя! І атрымоўваюць іх тыя, хто варты.

І нарэшце апошні прыклад. «Ваш удзел у маім лёсе, Рыгор Пілілавіч, ваша прыхільнасць і шчырасць абавязваюць мяне (на многае) (Б.Мікуліч). Вядома, аўтар лепш ведае, што і якімі словамі павінен сказаць ягоны літаратурны герой. Я ж упэўнены, што Содалева знаёмая цётка Шушкевіч з абразка «Ні сінячка, ні гузачка» сказала б, прыкладам, так: «За вашу дапамогу, Рыгор Пілілавіч, вашу спагаду і шчырасць я ўдзячу». Калі ж сапраўды чыйсьці ўчынак заважыў на лёсе іншага чалавека (але хто ж кіруе лёсам?), можа, як даўней, засланіў ад шаблі, то тады ўратаваны казаў адно толькі слова:servus!, што азначала: цяпер ён раб навекі.

Бо, увогуле, не колькасць словаў мае вартасць. Як напісаў калісь Стары Улас (Уладзіслаў Сыракомля-Сівіцкі), мала вядомы паэт з нашаніўскай кагорты,

Слоўца адно, а часам другое,
Сказана мудра, у пору,
Душу адсвежыць, мысль заспакоіць,
Як бы адверне з плеч гору.

Пётра ПАШКАВЕЦ

Культура мовы

На памылках вучацца

Моўная культура народа ў многім вызначаецца моўнай культурай яго прэсы. На жаль, мова журналістаў беларускіх выданняў не заўсёды можа служыць эталонам. Затое адлюстроўвае найбольш распаўсюджаныя памылкі сучаснага перыяду панавання моўнай «трасянкі». Паспрабуем разгледзець іх на прыкладах.

«Мой «квадратык», — расказвае Жанна, — падказаны нашым нацыянальным бел-чырвона-белым сцягам і ручнікамі, з якімі мы заўсёды гасцінна сустракалі людзей».

«Сталіца»

Памылка ў прыведзенай цытаце даволі распаўсюджаная. Адзін з прынцыпаў беларускай арфаграфіі гаворыць: «У словах іншамоўнага паходжання перад суфіксамі *-н-, -ір-, -ер, -еец, -ейск-*, перад памяншальным суфіксам *-ік*, а таксама ў даўно запазычаных словах [д] і [т] на пісьме абазначаюцца літарамі *дз, ц: карціна, камандзір, білецік* і г.д.» («Сучасная беларуская літаратурная мова», Мн., «Вышэйшая школа», 1993). Але існуе шэраг выключэнняў, калі ў аналагічных выпадках цвёрдасць [д] і [т] захоўваецца: *антэна, дырэктар, тыраж* і інш. У адпаведнасці з вымаўленнем пішуцца ўласныя іншаземныя назвы тыпу *Атэла, Дэфо.* Нарэшце, ёсць шэраг запазычаных слоў, правапіс якіх у нашай мове адрозніваецца ад рускага: *кватэра, камедыя, ідэя* і т.п. Усе вышэй прыведзеныя словы для павярхоўнага назіральніка маюць «беларускую» афарбоўку менавіта адрозненнем ад рускага правапісу (*кватэра — не кварціра, камедыя — не камедзія, дырэктар — не дзірэктар*). Адсюль, як і ў многіх іншых выпадках, узнікла тэндэнцыя «залішняга збеларушвання» слоў, калі чалавек, недасканала ведаючы мову, стараецца пазбегнуць русізмаў, выбіраючы арфаграфічны варыянт напісання як мага далейшы ад рускага. У дадзеным выпадку гэтая тэндэнцыя нараджае такія моўныя «перлы», як *камандыр, арыентыр, камандыроўка* і — *квадратык, білетык, бюстык.*

(Працяг будзе.)

Л.ШНІП.

Філалагічныя загадкі

Гуды ад Гудзеа?

У дзевятым нумары нашай газеты пад рубрыкай «Мянушкі» быў надрукаваны пераклад артыкула летувіскага мовазнаўца Эдвардаса Гудавічуса «Гуды». Менавіта так называюць нас, беларусаў, нашы паўночныя суседзі. Шаноўны аўтар разгледзеў толькі сувязь этнонімаў «гуды» і «беларусы» і сцвярджае правамернасць ужывання тэрміна «гудская мова» для, відаць, дзяржаўнай мовы Вялікага Княства Літоўскага. Гэтая праблема, можна меркаваць, паўстала перад летувіскімі навукоўцамі не выпадкова, а падуздзеяннем усё больш настойлівага імкнення нашых даследчыкаў вярнуць Бацькаўшчыне яе гістарычную назву. Нас жа павінна зацікавіць мянушка (ці тэрмін) «гуды» як магчымасць развязаць праз яе «не адну гістарычную і філалагічную праблему».

Прапануем нашым шаноўным чытачам паразважаць пра паходжанне слова «гуды». Чарговая філалагічная загадка будзе называцца. Перш таму, што, насуперак традыцыі, у рэдакцыйным «партфелі» няма адказу, загадзя падрыхтаванага аўтарам. Другое, мы прапануем адмовіцца (дзеля эксперымента) ад традыцыйнай этымалогіі слова «гуды» (ад готаў) і паспрабаваць пашукаць іншую крыніцу. Запрашаем да абмеркавання і тых навукоўцаў, што ведаюць шмат якія старажытныя мовы, але праз сваю занятасць не маюць часу пісаць у нашу газету: без вашага ўдзелу філалагічная загадка гэтага нумара можа стаць «загадкай стагоддзя».

А вось «гістарычная» падказка. Каля 2200 гадоў да Х.н. старажытнай шумерскай дзяржавай у Месапатаміі правіла дынастыя Саргганідаў. Яна была пазбаўлена ўлады ў выніку нападу суседняга народа — гуцееў (гутеев). Кіраваць дзяржавай стаў правіцель з імем Гудзея (Гудеа — у расійскім напісанні). Англійскі археолаг Леанард Вулі называе гуцееў «дзікім народам». Але гэта, відавочна, не так: заваяваць магутную шумерскую дзяржаву было нялёгка. Яе гарады, як, прыкладам, Ур (самы старажытны ў свеце), мелі тры лініі абароны. Увесь горад быў абнесены мураванай сцяной. У яго цэнтры знаходзіўся сакральны, таксама абмураваны накшталт нашых старадаўніх замкаў, квартал. Адзін з яго вуглоў займаў так званы зікурат — шматступенная піраміда, на вяршыні якой была пабудавана бажніца. Фантастычнай была і таўшчыня сцяны першай тэрасы зікурата — 12 метраў. Разумным кіраўніком паказаў сябе і Гудзеа. Ён даў рэальную ўладу, прыкладам, аднаму з магутных шумерскіх гарадоў Лагашу (ці не нагадвае гэтая назва назву нашага Лагішына?), а таму ж Уру — нават асаблівыя прывілеі.

Гэтыя звесткі ўзяты з кнігі Л.Вулі «Ур халдеев» (М., 1961).

З.С.

Мікалай КРЫЎКО – беларушчына.
Алена ШЧУКА – ангельшчына

СЛОЎНІК СІНОНІМАЎ

ПЕРАДУ́МАЦЬ (змяніць свой першачарговы намер, рашэнне) *Кастусь падышоў да акна, хацеў пастукаць, але перадумаў* (С.Александровіч). *Андрэйка, адважыўшыся, хацеў гукнуць незнаёмага, але перадумаў* (Пупсякоў), **РАЗДУ́МАЦЬ** *[Галя] паднялася, хацела нешта адказаць Івану, але раздумала і, развітаўшыся з Арцёмам, пайшла за дзверы...* (Ваданосаў). *Зрэшты — што яму [Цітку] да таго, у чыіх руках яно [золата] будзе. Але і тут жа раздумаў: не трэба траціць спадзяванкі самому пажывіцца* (Побан), **ПЕРАВЫ́РАШЫЦЬ** *Рыгор хацеў дачакацца Анікея. Яны згаварыліся ўдвух паехаць на спектакль. «Чаму ж яго няма?» Рыгору не хацелася думаць, што Анікей перавырашыў з гэтым* (Гартны). *Атрад ехаў на адну з будоўляў, але недзе перавырашылі і накіравалі на лесараспрацоўкі, дзе нарыхтоўвалі драўніну на тую будоўлю* (Хадкевіч), **ПЕРАРАШЫ́ЦЬ** *Рыгор вярнуўся к станку і перш хацеў прысесці ды пачакаць майстра, а пасля перарашыў і пайшоў усцяж майстэрні* (Гартны). — *Незакончанае трыванне:* **Перадумваць, раздумваць, перавырашаць, перарашаць і перарэшваць.**

Гэты сінанімічны рад у беларускай мове складаецца выключна з прэфіксальных дзеясловаў, якіх у англійскай мове значна менш. Таму беларускія прэфіксальныя дзеясловы часта адпавядаюць англійскім адзінкам з іншай структурай. У дадзеным выпадку такімі адзінкамі з'яўляюцца ідыяматычныя спалучэнні з даволі празрыстай матывацыяй: ***change, one's mind*** *(літаральна «змяніць сваё меркаванне»),* ***have second thoughts*** *(«займець іншыя думкі»),* ***do a u-turn*** *(«зрабіць паварот у процілеглым напрамку» — ад дарожнага знака ⤾). Апошні выраз ужываецца, калі гаворка ідзе пра ўрад або палітычную партыю і звычайна ў неадабральным сэнсе.*

ПЕРАЖЫВА́ЦЬ (*за каго-што* і *без дапаўнення*; быць у стане душэўнага неспакою, хвалявання ў сувязі з чым-н.) *Мне не хацелася, каб Люся перажывала за мяне* (Крыга). *Не таму, што звычку маю Заўважаць усё і ў час, — Я ж за ўсіх перажываю І за ўсё нясу адказ* (Жычка), **ХВАРЭ́ЦЬ** узмацняльнае *Душою ён [Максім Багдановіч] хварэе за тых, на кім ланцугі нядолі, таму і звяртаецца да Нёмана* (Пойка). *Усім, хто меў дачыненне да калгаса і хварэў за яго лёс, зрабілася не па сабе. Ясна, сіласу было мала* (Я.Ермаловіч). — *Параўнайце:* **Непакоіцца.**

ПЕРАЖЫ́ТАК (тое, што захавалася ад мінулага і не адпавядае сучаснаму стану, нормам каго-, чаго-н.) *Купала разумеў, што галоўнай прычынай сялянскай беднасці з'яўляецца тыпова сярэдневяковае землекарыстанне, наяўнасць прыгонніцкіх перажыткаў у аграрных адносінах краіны* (Івашын). *Вышэй — над выдумкамі злымі, Вышэй — над зайздрасцю дурной, Над перажыткамі сівымі І рознай цвіллю бытавой...* (Пось), **АДРЫ́ЖКА** размоўнае, фамільярнае, пагардлівае *[Салагуб:] — А «мудрагельства», што трапляецца ў яго [Хведара Ільяшэвіча] радках, ідзе ад імкнення думаць вобразамі. Таму не ўсе яго і разумеюць. Гэта ўжо насцярожвае, бо яно падобна да буржуазных замашак, мае пах багемскай адрыжкі* (Машара). *[Мікола:] — Ну давай, Вадзім, расказвай пра свае блуканні па пакутах. — Не па пакутах, а па адрыжках капіталізму, так сказаць, уласніцкіх тэндэнцыях, — усміхнуўся Вадзім* (Гаўрылкін).

Адпаведны сінанімічны рад у англійскай мове складаюць назоўнікі ***survival, relic, hangover****. Першыя два маюць лацінскія карані, тады як hangover з'яўляецца ўласным вытворным, характэрным для брытанскага варыянта англійскай мовы. Яго ў пэўным сэнсе можна параўнаць з беларускім сінонімам* ***адрыжка****, бо другое значэнне гэтага назоўніка «пахмелле».*

1. **ПЕРАЙМА́ЦЬ** *каго-што* (паўтараць, узнаўляць чые-н. або якія-н. дзеянні, рухі) *Усе дзяды былі калісьці дзецьмі. І мой дзядуля быў такі, як я: Па лузе бегаў і свістаў, як вецер, І пераймаў у пушчы салаўя* (Агняцвет). *Я ўжо ўмеў пераймаць свіст шпакоў, стракатанне сарокі, кукарэканне пеўня... Я пераймаў і матыў песень* (Грамовіч), **КАПІРАВАЦЬ** *каго-што Розныя вывёртванні бёдрамі, цэлая калекцыя разнастайных усмешак, якія робіць паненка, капіруюць, як хто можа, і балерыны* (Бядуля). *Паліцэйскія заходзіліся ад таго, як трапна капіраваў фельдфебеля малады паліцэйскі* (Мікуліч), **ІМІТАВА́ЦЬ** *каго-што Мікола Нікановіч, малады празаік, заўсёды элегантна, крыху пад Купалу, апрануты чалавек, весялун і перасмешнік, даволі ўдала імітаваў Купалава чытанне* (Лужанін). *Умоўны сігнал. І падаваў яго, здаецца, Галькевіч ці Шапавалаў, бо толькі яны і маглі так дакладна імітаваць воўчы голас* (Шашкоў).

2. **ПЕРАЙМА́ЦЬ** *каго-што* (рабіць у сваіх паводзінах, спосабе жыцця так, як хто-н., браць за ўзор для сябе што-н. у іншых) *Валодзька зноў быў героем. Некаторыя хадзілі за ім следам і імкнуліся ва ўсім пераймаць яго* (Карпюк). *Ці варта пераймаць чужую прыгажосць. Будзь лепей у жыцці такім, які ты ёсць* (Корбан). *Паспрабавалі вучоныя пераймаць прыроду* (Івіч), **КАПІРАВАЦЬ** *каго-што Мы прызвычаіліся да такога стылю кіраўніцтва і неўзабаве пераканалі сябе, што лепшага стылю і не прыдумаеш. Мы пачалі капіраваць свайго загадчыка. У абыходжанні паміж сабой карысталіся выключна спосабам Мяфодзія Кірылавіча* (Прокша). *Пры гэтым неабходна падкрэсліць, што беларускі паэт не механічна капіруе Някрасава або пераймае яго, а строга творча, панаватарску развівае някрасаўскі матыў «печали и гнева», сапраўды патрыятычнай, рэвалюцыйна-дэмакратычнай паэзіі* (Парчанка). *Самая элегантная жанчына не тая, якая капіруе ва ўсім моду, а тая, якая застаецца сама сабой* («Работніца і сялянка»), **МАЛПАВА́ЦЬ** *з каго-чаго* і *без дапаўнення*; размоўнае (слепа, бяздумна пераймаць) *Што ўсё бяздумна малпаваць, ты ж не малпа.*

Англійскія сінонімы ***to imitate, to copy, to ape****. Што датычыцца* ***to imitate*** *і* ***tocopy****, то лёгка заўважыць іх падабенства да беларускіх* ***імітаваць*** *і* ***капіраваць****, запазычаных з іншых моў. На наш погляд, вельмі цікавым з'яўляецца трэці дзеяслоў —* ***to ape****, утвораны шляхам канверсіі ад назоўніка* ***ape*** *«малпа». Калі згадаць пры гэтым не толькі беларускае* ***малпаваць****, але і рускае* ***обезьянничать****, а таксама нямецкае* ***äffen*** *(< der Affe «малпа»), то відавочным робіцца аналагічны шлях мыслення ў розных мовах.*

ПЕРАЙНА́ЧЫЦЬ (змяніўшы, зрабіць іншым, інакшым). *У яго [Сымона] яшчэ не было такіх памочнікаў, якія маглі б пераставіць або перакласці ў будынку,* ***перайначыць той парадак****, які ён вёў ужо не адзін год* (Чарнышэвіч). *І мусіць, так і не ўдалося б адвучыць Толіка ад гэтай нядобрай звычкі, каб не выпадак, які назаўсёды перайначыў яго характар* (Пяўданскі). *Бывае і так: прыняў чалавек рашэнне, перайначыць яго ўжо нельга, а сумненні ўсё яшчэ адольваюць — ці не выклікана гэтае рашэнне хвілінным парывам, ці не зрабіў ён недаравальную памылку?* (Хадкевіч), **ЗЫНА́ЧЫЦЬ** разм. *Адбылося ў жыцці нешта такое, што ўсё зыначыла і зняпраўдзіла* (Чорны). *Як бы чалавека ні зыначыла гора, усё роўна ў ім заўсёды знойдзецца нешта сваё, ні ў кога непаўторнае, і па ім заўсёды пазнаеш яго* (Сабаленка). *Мы з табой [песенькай] у ясных далях Нашу долю зыначым, Іскры думак распалім, Слязой шчасця заплачам!* (Лучына), **ПЕРАРАБІЦЬ** *[Надзя:] — Усё яму [брыгадзіру] не гэтак, усё хочацца перайначыць, перарабіць па-свойму* (Кулакоўскі). *Разрыў з Гражынай немінучы: пакуль што Будрыс перарабіць нічога не можа* (Андраюк). *Язэп глядзеў, як мільгае ўнізе белая хустка, і думаў: «Я яе на свой лад перараблю. Каб духу іванёнкаўскага не асталося»* (Асіпенка), **ПЕРАМЯНІЦЬ** *Тарасу ясна стала, што Андрэй праз Ніну перамяніў сваё рашэнне, і падумаў, не падацца яму туды, каб была на воку каханая дзяўчына* (Гурскі). *[Андрыян Цітавіч:] — Дык нашто я прызнаўся?.. Але хіба гэта што пераменіць у нашых адносінах?* (Марціновіч). *Разлука з маткаю, блуканне па людзях многа ў ім [Рыгоры] перамяніла, ніякая работа не пужала яго* (Гартны), **ЗМЯНІЦЬ** *Ці ж адны Мачулкі на свеце? Багата іх! І ў кожным гэтак — і не год, не два, а сотні год,— і ніхто не прыйшоў, не прыгледзеўся, каб змяніць што, перарабіць* (Галавач). *Аднак цяпер я не пазнаў суседскага двара — так тут усё змяніў, зыначыў пажар* (Сачанка), **ПАМЯНЯ́ЦЬ** разм. *Павячэраўшы, я пайшоў спаць, бо вельмі стаміўся. Усё-такі памяняць характар за адзін дзень — справа нялёгкая* (Хадановіч). *Можна смела сказаць, што з'яўленне Мінскага мора памяняла шмат якія варункі ў жыцці многіх мінчан* (Кірэенка), **ПЕРАСТА́ВІЦЬ** разм. *[Жанчына:] — Ты вазьмі сябе ў рукі, — гаварыла яна. — Чалавек, калі захоча, натуру можа пераставіць* (Чорны). — *Незакончанае трыванне:* **Перайначваць, іначыць, зыначваць, перарабляць і пераробліваць, пераменьваць і перамяняць, зменьваць і змяняць, мяняць, перастаўляць.**

Адпаведны сінанімічны рад у англійскай мове — ***change, alter, replace****. Усе тры дзеясловы былі запазычаны з французскай мовы. Адзін з іх, як і беларускі сінонім, таксама прэфіксальны і па сваёй структуры і значэнні састаўных элементаў (re-place) нагадвае беларускае* ***пера-ставіць****.*

Гісторыя моваў на Беларусі

Уладзімір СВЯЖЫНСКІ,
кандыдат філалагічных навук

Беларуская мова

(Працяг.)

Літаратурная мова. Прынята лічыць, што беларуская (старабеларуская) літаратурная мова паходзіць ад старажытнарускай — адзінай літаратурнай мовы ўсходніх славян. Аднак ці існавала адпаведная моўна-тэрытарыяльная агульнасць? Кіеўскую Русь (дарэчы, у свой час такой назвы не існавала) дзяржавай можна назваць толькі ўмоўна, бо гэта было рыхлае дзяржаўнае ўтварэнне, якое ўяўляла сабой кангламерат дастаткова аўтаномных княстваў. Не існавала ў этнічным разуменні гэтага слова адзінага народа як носьбіта гэтай мовы. Зрэшты, ужо ў ранніх пісьмовых тэкстах з тэрыторыі Беларусі адлюстраваліся асобныя рысы жывой беларускай мовы (напрыклад, пераход *в* у *ў*: уздумалъ оузяти, оу Ризе (Грамата 1229 г.); оув Озерищех, а таксама формы *хто, тое, або* (Грамата княгіні Юльяніі, 1377 г.).

Старабеларуская літаратурна-пісьмовая мова называлася рускай: Казалъ есми тиснути книгу Стго Іова Русъкымъ языкомъ (Ф.Скарына); Къ всемъ благовернымъ христианомъ языка руского (С.Будны); зъ еугліи от бога... которая з словенского абы имъ теж и их власным езыкомъ роускимъ в дроукоу вышла (В.Цяпінскі); А писаръ земъский маеть по-руску литерами и словы рускими вси листы, выписы и позвы писати (Статут Вялікага Княства Літоўскага 1566 г.). Адпаведна мова Вялікага княства Маскоўскага называлася маскоўскай (у адным са старабеларускіх актаў: **«волаючи мовою московскою»**). Так па-рознаму гэтыя мовы называлі і ў нас і за мяжой (сербскі лінгвіст Адам Багорыч, латышскі перакладчык і выдавец Ёган Райтэрс, абодва — XVII ст.). Рознасць назваў гэтых моў сведчыць аб іх нятоеснасці. Назва Белая Русь першапачаткова не мела адносін да нашай тэрыторыі. У адносінах да беларускіх зямель яна пачынае ўжывацца з XIII—XIV стст.

Усе старабеларускія помнікі па адносінах да жывой гутарковай мовы падзяляюцца на тры разрады — кніжныя, свецка-мастацкія, дзелавыя. Яны адрозніваюцца паміж сабой на ўсіх узроўнях мовы — пісьма (розны склад літар, узровень перадачы вымаўлення), граматыкі (розныя суадносіны форм кніжнай і жывой моў), лексікі (розныя суадносіны кніжных і народных слоў). Найбольшай аддаленасцю ад жывой мовы характарызуюцца рэлігійныя тэксты (жыццяпісы святых, царкоўнадыдактычная літаратура, біблейскія тэксты), бо іх пісцы добра валодалі нормамі кніжнай мовы. У свецка-мастацкіх тэкстах (летапісы, хронікі, мемуары, гістарычныя аповесці, паэтычныя творы) кніжныя нормы суіснуюць з нормамі жывой гутарковай мовы. Нарэшце, найбольш блізкімі да апошняй з'яўляюцца дзелавыя тэксты (статуты, граматы, акты), пісьмова-літаратурныя навыкі аўтараў якіх фарміраваліся ў выключна **свецкіх** абласцях эканомікі, палітыкі, права.

Паколькі ў мове старажытных пісьмовых помнікаў, як бачым, адсутнічаюць многія вызначальныя прыкметы літаратурных моў сучаснасці (галоўным чынам — адзінства нормаў), узнікла думка, што мова старажытнай пісьменнасці не можа лічыцца літаратурнай. Аднак, паколькі мова ў гэтых помніках — **не фіксацыя** народных гаворак, а значыць яна **наддыялектная** і служыць сродкам **стварэння літаратуры**, яна можа лічыцца літаратурнай. **Разыходжанне паміж разнавіднасцямі** адной мовы можа быць настолькі істотным, што ў выніку ўзнікаюць розныя мовы, што сведчыць аб складанасці працэсу станаўлення літаратурных моў (грабар і новаармянская ў Арменіі, дэмотыка і кафарэвуса ў Грэцыі, букмол і лансмол (нюношк) у Нарвегіі, гегская і тоскская мовы ў Албаніі і г.д.).

Акрамя наддыялектнасці, істотнай рысай літаратурнай мовы з'яўляецца яе **пісьмовая форма**. Практычна ў любой мове не толькі асобныя літары, але і ўвесь алфавіт утварае зусім іншую сістэму, чым склад фанем (найдрабнейшых адзінак гукавога ладу мовы, якія служаць для адрознівання слоў і формаў, (параўн. *лес* і *лёс*). Унаследаваная беларускай мова у агульнаславянскай кірыліца (аб яе ўзнікненні гл. ніжэй) была формай фіксацыі **свяшчэнных** тэкстаў. Таму недатыкальнасць свяшчэннай мовы гэтых тэкстаў пашыралася натуральна і на пісьмо. Спецыяльных дапаможнікаў па беларускаму пісьму ў эпоху Вялікага Княства Літоўскага не было (у адным акце канца XVI ст. зроблена прыпіска, што ў адпаведнасці з правіламі скарапіснага пісьма (яму папярэднічалі ўстаў і паўустаў) трэба пісаць «две строки на другой стороне вынеслейшие надъ другіе, ино дей письмо руское съ титлами се пишеть»). Навучанне грамаце вялося па псалтыру (Хощеши ли умети граматику, по-рускы говорячи, грамоту, еже добре чести и мовити учить, знайдеши в зуполной Бивлии, **Псалтыру**, чти ее (Ф.Скарына). А паколькі псалтыр, як кніга царкоўная, быў часцей за ўсё на царкоўнаславянскай мове, то архаічная арфаграфія гэтай мовы пашыралася і на старабеларускую пісьменнасць.

Ужо стараславянская пісьменнасць (пераклады Кірылы і Мяфодзія) мела шэсць літар, якія былі лішнімі пры передачы славянскага вымаўлення, але ўжываліся па традыцыі і для абазначэння лічбаў (*амега, фіта, ксі, псі*, **два** з трох *і*). Збытковасць класічнай кірыліцы для перадачы беларускага вымаўлення была яшчэ больш значнай. У выніку з ужытку ў асобных разнавіднасцях пісьменнасці выйшла яшчэ некалькі літар (так у «Гістарычных запісках» Ф.Еўлашоўскага (XVII ст.) падвойнасць літар зведзена да мінімуму). Прыстасаванне кірыліцы да беларускага вымаўлення ажыццяўлялася не толькі шляхам **выняцця** «лішніх» літар, але і шляхам **яе дапаўнення** літарамі, якіх для перадачы гэтага вымаўлення не хапала (*Е, й, в, Э, кг*).

Паходжанне і статус пісьма сталі перашкодай для перадачы ў поўнай меры асобных арфаграфічных норм беларускай мовы (аканне-яканне, дзеканне-цеканне, пераход *л* у *ў*, падаўжэнне зычных). Насуперак кансерватыўнасці пісьма частковае адлюстраванне ў пісьмовых помніках знайшлі пераход *в* і *у* ў *ў*, зацвярдзенне шыпячых, *ц* і *р*, адрозненне ў вымаўленні гука *г* у словах беларускага і іншамоўнага паходжання.

Збіраем матэрыялы для «Крыўскай (беларускай) міфалагічнай энцыклапедыі»

(Працяг.)

Асецъ. Мінулым разам падавалася меркаванне пра асець як будыніну ці месца ў пэўным будынку, дзе складвалі ахвяры Агню і ўшаноўвалі яго. Цікавыя звесткі пра асець ёсць і ў «Расійска-крыўскім (беларускім) слоўніку» В.Ластоўскага. *«Даўней знанае было слова* ***грыдня*** *ў значэнні... нашага цяперашняга* ***«асець»****. Гэтак, чытаем у Гвагніна* (XVIст.): *«Русь Белая з поля зносіць уселякае збожжа ў чорныя (курныя) ізбы, якія яны грыднямі пазываюць, і там сушаць». Грыдня, скарочанае градарня, або як называюць месцамі асець —* ***градніца****; паводле віцебскай вымовы «грыдніца», бо ў віцебскім дыялекце* ***а*** *пераходзіць у* ***ы****».*

Спадзяёмся, што хтось з навукоўцаў патлумачыць, чаму так адбылося. Слова градніца, верагодна, можна звязаць з градам. Трэба згадаць і пра «градавую сераду» — дзень, калі маліліся, каб град не выбіў збажыну.

Нашаму меркаванню пра асець знаходзім пацвярджэнне ў «Этымалагічным слоўніку беларускай мовы». Там згадваецца пра спробу звязаць асець з старажытнаіндыйскім словам *ksayati* 'спальвае, абпальвае'. Калі ўспомнім, што ў асеці ў любым выпадку (ці з сакральнай мэтай, ці дзеля сушкі) штось палілі, то санскрыцкія, арыйскія карані нашай асеці падаюцца нам цалкам рэальнымі.

Асілак, асілкі. У «Мифологическом словаре» (М., 1991) надрукаваны такі артыкул: «*Асілкі, осилки, велеты,* ва ўсходнеславянскай міфалогіі велікаы-волаты. Жылі ў старажытныя часы; паводле некаторых міфаў, стваралі рэкі, насыпалі горы і т.п. Калі ж яны загардзіліся сваёй моцай ды сталі пагражаць Богу, былі ім знішчаныя. У беларускіх паданнях асілкі карчуюць дрэвы, пераварочваюць або разбіваюць камяні каменнай зброяй. Часам за каменнай сцяной, разбуранай асілкамі, знаходзілі ўкрадзеных змеем людзей. Фальклорныя матывы пра асілкаў (кіданне ў неба асілкавай булавы; перамога над змеем) дазваляюць лічыць **міфы пра асілкаў** варыянтамі міфа пра змаганне грамавіка — Пяруна з яго супраціўнікам — змеем. Назва асілак верагодна звязана з індаеўрапейскім коранем *ak'*-, «камень, каменнае неба».

У гэтым артыкуле В.І.Іванова і В.Т.Тапарова, як бачым, сцвярджаецца існаванне беларускага міфа пра асілкаў, але, папярэдне, ён (беларускі міф) аддаецца ўсім усходнім славянам. Апроч таго, мабыць, не варта збіраць у адзін хаўрус міфічных герояў асілкаў і вядомых з гістарычных дакументаў рэальных велетаў, якія заснавалі вялікае племяннное аб'яднанне надбалтыцкіх славянаў. А тое, што велеты сваімі запраўды велічнымі, фантастычнымі дзеямі спрыялі стварэнню пра іх міфа, заслугоўвае асобнай гаворкі.

Асілкі, верагодна, з'яўляюцца нашымі адпаведнікамі герояў ведыйскай і індуісцкай міфалогіі — асураў. (Суры — багі; асуры — не-багі, але магутныя, «валодаюць жыццёвай сілай»).

(Працяг будзе.)

Рубрыку вядзе Лявон БАРШЧЭЎСКІ

Хуан Рамон Хіменес (1881—1958) вярнуў іспанскай паэзіі адухоўленую прастату слова і музычнасць фальклорных інтанацый.

Хуан Рамон Хіменес

ПАДЛЕТАК

(Валіза, ужо спакаваная, чакае ў мармуровым двары)

1

— Мама, пэўна, я забыў пра нешта.
Мама, што забыў я? Падкажы мне.

— Укладзеная ўся бялізна, сыне.

— Добра... Але ж я забыў пра нешта.
Мама, што забыў я? Падкажы мне.

— Кніжкі нейкія, мажліва, сыне?

— Не, але забыў я ўсё ж пра нешта.
Мама, што забыў я? Падкажы мне.

— Можа, свой партрэт забыў ты, сыне?

— Не! Але забыў я ўсё ж пра нешта.
Мама, што забыў я? Падкажы мне.

— Спі і ні пра што не думай, сыне...

і 2

— Мама! (Гэткі новы золак.) Голас
Твой жывы гучыць... Ды я не чую!
Напалову час мінуў, а свет наш
Выяўляе пустату такую!
Мама! Мама! Вось што бракавала —
Ўсё ўзгадаў я.
Поўнач чорная.
Вецер свішча, халадэча жорсткая...
(Вунь — вазак спявае ў брычцы.
Эўкаліпты ў далячыні,
Сонныя яшчэ, знікаюць,
Двояцца ў вячэрняй сіні,
Ў дыме цягніка. Пад мостам
Рыпынта коціць хвалі
Да прадмесцяў. Узбярэжжы
Зноў агромністыя сталі.
Паліцэйскі сын «бывайце!»
Ў вазака крычыць за спінай.
Рып пад коламі пясчынак
Увушшу стаіць няспынна.
Гнілаваты пах марыска...)

НОЧ

Сон — нібыта мост, пралеглы
З сёння ў заўтра. Быццам сненне,
Ўнізе паскамі прабегла
Водаў ці душы трымценне.

Пераклад з іспанскай Лявона БАРШЧЭЎСКАГА.
(Ганарар — у фонд «Нашага слова».)

Мама, пачытай!

Падарунак дзецям

На паліцах кнігарань з'явілася новая беларускамоўная кніжка для дзяцей. На гэты раз пад адной вокладкай прадстаўлены творы адразу двух паэтаў — Алеся Бадака і Віктара Шніпа. У такой «звязцы» пісьменнікі апынуліся не па сваёй волі — выдавецтва «Юнацтва» перажывае чарговы дэфіцыт паперы, і таму падрыхтаваныя да друку рукапісы пачалі аб'ядноўваць па два, тры, чатыры і нават больш у адным выданні. Што ж, нашай літаратуры не прывыкаць да розных цяжкасцей. Затое кніжка ўсё-такі пабачыла свет — з вясёлымі каляровымі малюнкамі мастака М.Шматавай. Агульная назва выдання — «Мы купілі кракадзіла». Але кніжкі паэтаў, аб'яднаныя ў ім, маюць свае назвы: Алеся Бадака — «Хто там стукае ў акно?», Віктара Шніпа — «Сунічкі для Веранічкі». Бадай што, нездарма творы паэтаў апынуліся побач — дзіцячай паэзіі абодвух уласцівыя дабрыня, шчырасць, раскаваная фантазія.

Прапануем чытачам некалькі вершаў з кніжкі «Мы купілі кракадзіла».

Алесь БАДАК

Як Цімох абедаў

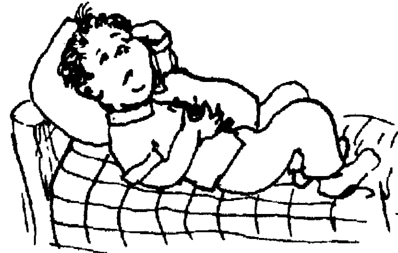
Ох! Ох! Ох!
Натаміўся
Наш Цімох.

Ох і натаміўся!
Ох і нарабіўся!

Што рабіў ён,
Хочаш ведаць?
Слухай:
Сеў Цімох
Абедаць.

З'еў увесь спачатку
Боршч:
Міскі тры,
А мо і больш.

Потым з'еў
Талерку кашы.
Потым выпіў
Прастаквашы.

Праглынуў
Адну катлету.
З'еў талерку
Вінегрэту.

А затым яшчэ
У рот
Ён адправіў
Бутэрброд.

Ну, а потым?
Ну, а потым
Ён запіў усё
Кампотам.

Мама кажа:
«Ты, Цімошка,
Адпачні крыху
На ложку.

Адпачні,
Мая малютка.
Ды вячэраць
Будзем хутка».

Рады наш Цімох
Паспаць.
Ды не можа ён
Устаць!

Натаміўся
За ядою,
Што не справіцца
З сабою.

Зварухнуцца нават
Цяжка.
Уздыхае
Брацік Сашка:

— Трэба нам цяпер,
Відаць,
Кран пад'ёмны
Выклікаць!

Віктар ШНІП

Сунічкі для Веранічкі

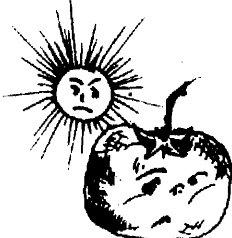
На паляне
ля крынічкі
Чырванеюцца
сунічкі.
Я іх буду сабіраць,
Каб дачушку
Частаваць.
Бо яна яшчэ
Малая,
І сцяжынкі ў лес
Не знае.

Толькі кажа
Веранічка:
— Падрасту
І ля крынічкі
Ягад набяру багата,
Прынясу
для мамы з татам.

Памідорчык-лежабока

— Лежабока!
Лежабока!! —
Раскрычалася сарока, —
Памідорчык,
Уставай!
— Ой, баліць мне галава.
— Уставай, бо сонца
ўстала! —
Побач вішня не змаўчала.
— Трэба,
Браце,
Працаваць.
Уставай жа, уставай! —
Зашумелі травы хорам.

Лежабокам быць —
Ой, сорам!
Памідорчык зразумеў
І крыху
Пачырванеў.

Пачутае

Мікола КАПЫЛОВІЧ

Псіхатэрапія

— Вунь, бачыце, бяжыць бяздомны сабака. Падціснуў хвост, апусціў галаву. І, бачыце, спыняецца каля людзей, умольна зіркае ім у вочы. Просіць чалавечай спагады, ласкі. А некалі ж, відаць, злосны быў, нікога не падпускаў да сябе. І да свайго гаспадара, які яго карміў, даглядаў. Той, бачыце, і выгнаў яго. За кепскую службу. Цяпер ціхі зрабіўся, рахманы. Хоча, каб нехта зноў узяў на сабачую службу. Як майго суседа. Служыў начальнікам у міліцыі. Ганарлівы быў, з намі, суседзямі, не здароўкаўся. А потым яго прагналі са службы. За хабар. Цяпер з усімі за руку здароўкаецца, зазірае ў вочы нам. І ходзіць, падціснуўшы хвост. Псіхатэрапія падзейнічала.

Смак Перамогі

— Я доўга, да васьмі гадоў, хлеб называла Перамогай. Як цяпер памятаю. Бегаем, гуляем з дзяўчынкамі каля нашай хаты. І раптам: «Тонін, Тонін прыехаў!». А Тонін — старэйшы брат Юлькі. Маёй сяброўкі. Вось мы і рванулі да яе ў хату. Бачым: салдат, медалі на грудзях. З кожнай з нас за руку здароўкаецца, у кожнай пытае, як зваць, кожную па галоўцы гладзіць. А потым і кажа: «Я вам, дзеткі, Перамогу прывёз». А мы, драбяза, што разумеем? Вылупілі на яго вочы, як бараны на новыя вароты. Нам Перамогу б тую да з'есці. Вось тады б дайшло. Ну, здагадаўся Тонін, што мы галодныя. Дастае з мяшка бохан хлеба. «Вось, — гаворыць, — дзеткі, так Перамога выглядае». Ды давай бохан на ўсіх разразаць, на лусты кроіць. Доўга я пасля таго капрызнічала. За стол сядзем, маці дасць шаймоьы, а я ў слёзы: «Перамогі хачу...»

Венік

— Ха, узяў ды наламаў бярозавых галінак, вось табе і венік. Бяроза! Як была бяроза, так і засталася. А венік талковы ў старых мужчын, якія ў гэтай справе разбіраліся, ведаеш, што такое? Цэлая навука. Па-першае, яго нарыхтоўваюць толькі пасля Купалля. І бяроза гэтая твая толькі пачатак. А потым галінка дубовая, потым парэчкавая. Навошта? А вось для чаго. Парэчкі для паху, а дубок для шлёпання. Каб адразу ўсе трыццаць тры асалоды: і пах, і ласка, і казытанне, і пляскат. Зразумеў ты цяпер, што такое сапраўдны венік?

Але гэтага яшчэ мала — звязаў усё ў адну кучу і справе канец. Венік трэба разгарнуць лапатамі ды скласці адзін з адным барадамі, ды паклясці ў халадок пад гнёт. Пад камень ці якую калоду. Вось тады толькі венік атрымоўваецца. Насыціцца сваім сокам, звяліцца. А не так, яку нас: на жэрдку вешаць. А калі ў лазню ідуць, то што спярша з гэтым венікам робяць? Мочаць, у ваду піхаюць. А ў нас, бывала, дзед толькі сухім хвастаўся. Ён сам ад пары абмякне. Зразумеў зараз, што такое сапраўдны венік.

Выставы

Без паслуг перакладчыка

У рамках Дзён культуры і мастацтва Украіны ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі працуе выстава «Пяць стагоддзяў украінскага жывапісу». На выставе прадстаўлены каля пяцідзесяці карцін з калекцыі Нацыянальнага мастацкага музея Украіны. Гэта творы мастакоў XVI—XX стст. Розныя стылі, розныя плыні... Але ва ўсім бачыцца нацыянальная адметнасць. Нязмушана прыходзяць пад час прагляду і аналогіі з беларускім мастацтвам. Найўны аповяд маляўнічых карцін пра казака Мазая нагадвае дываны Алены Кіш, а пяшчотны і ясны «Партрэт жонкі» мастака мінулага стагоддзя А.М.Макрыцкага прымушае прыгадаць палотны нашага Хруцкага. А гледзячы на зімовыя пейзажы С.І.Святаслаўскага, немагчыма не ўспомніць напоўненыя гэткім жа таямнічым няпэўным снегавым святлом карціны В.К.Бялыніцкага-Бірулі...

Мова мастацтва — інтэрнацыянальная. Яна не патрабуе паслуг перакладчыка. Тым не менш, ёсць у гэтай мове свае адценні, «дыялекты», абумоўленыя гістарычным шляхам кожнага народа, яго нацыянальным характарам. Выставы, падобныя той, пра якую ідзе гаворка, служаць найлепшым сродкам для разумення нацыянальнага характару народа.

У Навагрудскі музей Адама Міцкевіча прыйшла каштоўная пасылка. Жыхарка Лондана Данута Спачынская, заўзятая аматарка творчасці вялікага паэта, прыслала ў дар томік вершаў, выдадзены пры ягоным жыцці ў 1828 годзе ў Познані.

Дырэктар музея Адама Міцкевіча Галіна Кучман з удзячнасцю прыняла гэты каштоўны экспанат.

Фота Рамана КАБЯКА, Белінфарм.

Святочны каляндар беларусаў

«Красавік ваду віруе, вярбу зелянее, зямлю красуе»

(Праця́г. Пачатак у № 13.)

23 (нядзеля). **Прав**. *Светлае Хрыстова Уваскрэсенне. Пасха (Вялікдзень).*

Народны каляндар. *Вялікдзень* — галоўнае нацыянальна-адметнае свята сустрэчы Новага года па сонечнаму календару, да якога з прыходам хрысціянства было прыстасавана Уваскрэсенне Хрыстова. Таму яно стала перасоўным: у залежнасці ад хрысціянскага календара прыпадае на тэрмін з 4 красавіка да 8 мая. З Масленкі і да Тройцы вылічаліся ўсе перасоўныя святы народнага і хрысціянскага календара.

Вялікдзень як ніякае другое свята насычаны багатай святочна-абрадавай культурай велічальнага, мажорнага, гімнічнага і жыццесцвярджальнага характару, галоўным рытуалам якога былі гульні з яйкамі, асабліва біццё і качанне іх.

Але самай прыгожай часткай Вялікадня ў беларусаў з'яўляецца *валачобніцтва* — магічны абход мужчынскім гуртам валачобнікаў — гаспадарак сваёй і суседняй вёсак са спевамі ўрачыста-гімнічных валачобных песень гаспадару, гаспадыні, хлопцу, дзяўчыне, дзеткам, бабулі. На чале гурта стаяў мужчына-запявала з магутным голасам, які спяваў асноўны тэкст песні (што часам налічваў больш за трыста радкоў), у той час як «падхватнічкі» спявалі заклінальныя прыпевы: «Вясна красна на ўвесь свет!», «А зялёны явар кудравы», «Ды віно ж маё зялёнае», «Гэй, Дзід-Ладо, Дзід-Ладо», «Хрыстос уваскрэс, сын Божы». У гурце былі музыкі (бубен, скрыпка, дудка) і механоша, які збіраў ахвяраванні Сонцу, Новаму году. Прыкладам найбольш распаўсюджанага велікоднага гімна можа быць наступны, які спяваўся гаспадару:

Да на першы дзень, святы
Вялікдзень,
Вясна красна на ўвесь свет!
Йшлі малойчыкі-валачобнікі.
Йшлі спяваючы ды гукаючы,
Спаўнага сяла ды пытаючы.
Спаўнага пана — пана Івана.
Дапытаўшыся — прыйшлі да
аконца:
— Ой, ці ж дома ты, пане Іване?
Ой, ці спіш-ляжыш, адпачываеш?
Калі спіш-ляжыш — дык Бог з
табою;
А не спіш-ляжыш — гукай са мною.
Хоць і дома ён — не адзываецца,
У новай каморы прыбіраецца;
Надзяе боты слуцкай работы,
Надзяе футру сабалёвую,
Надзяе шапачку бабровую,
Дый чакае ён светлых святочкаў,
Светлых святочкаў —
велікодніочкаў:
Першага святка — свята Вялічка,
Другога свята — святога Юр'я,
Трэцяга свята — свята Міколу.

Святыя ў валачобных песнях занятыя святой земляробскай справай «Юрый па межах ходзіць — жыта родзіць, Мікола даглядае, Пятро зажынае, а Божая маці жыта жала — у снапочкі клала». Магічны прыпеў пасля кожнага радка павінен быў здзейсніць на працягу земляробчага года ўсё тое казачнае багацце, якое несла валачобная песня. Зранку і да позняга вечара на ўсёй тэрыторыі Беларусі, акрамя Палесся, несліся жыццесцвярджальныя мелодыі-гімны валачобных песень.

Пасля ранішняга велікоднага пачастунку з поўнымі кішэнямі крашанак вяскоўцы выходзілі на вуліцу, тройчы хрыстосаваліся-цалаваліся з усімі сустрэчнымі, білі, качалі, мянялі яйкі, спявалі, жартавалі, танцавалі, весяліліся, радаваліся новаму росквіту прыроды, сонцу, цяплу.

З Вялічка — чырвона яечка пачыналіся маляўнічыя дзеі вясновых карагодаў, якія ў радзімічаў набылі сэнс ахоўнай магіі супраць маланкі — Перуна ў выглядзе абраду «ваджэння Стралы», які заканчваўся «пахаваннем» яе на Ушэсце (1 чэрвеня).

24 (панядзелак). **Прав**. *Другі дзень Вялікадня.*

25 (аўторак). **Ун**. *Радаўніца.* Ушанаванне нябожчыкаў на магілках. *Дзень Марка апостала і евангеліста.*

26 (серада). *Дзень памяці Чарнобыля.*

27 (чацвер). **Народны каляндар**. *Вялікадне мёртвых* або *Наўскі Вялікдзень* — перасоўнае свята ў чацвер на велікодным тыдні як водгук культу продкаў-Дзядоў. Назва свята, прысвечанага нябожчыкам мінулага года, «наўцам», паходзіла ад старажытнаславянскай назвы душ памерлых — «наўе». Яйкі-крашанкі, «паску» і ўсе іншыя абавязковыя стравы Вялічкі неслі на могілкі, частаваліся і пакідалі там Дзядам. Найперш абавязковай у гэтай пачостцы была дзядоўская куцця — ячменная або грачнёвая каша.

Наўскі Вялікдзень пачынаўся са звароткy старэйшага з роду: «Святыя Дзяды, што ад нас паляцелі! Хадзіце да нас, будзем есці, што Бог паслаў». У далейшых успамінах аб нябожчыку ўспаміналі яго лепшыя якасці, галасілі па ім, спявалі песні велікодна-хрысціянскага зместу, маральна-дыдактычнага павучальнага характару: *Вялік святы наш дзень настаў, Ісус Хрыстос із гроба ўстаў. Хрыстос уваскрэс. Хрыстос уваскрэс! Хрыстос уваскрэс!*

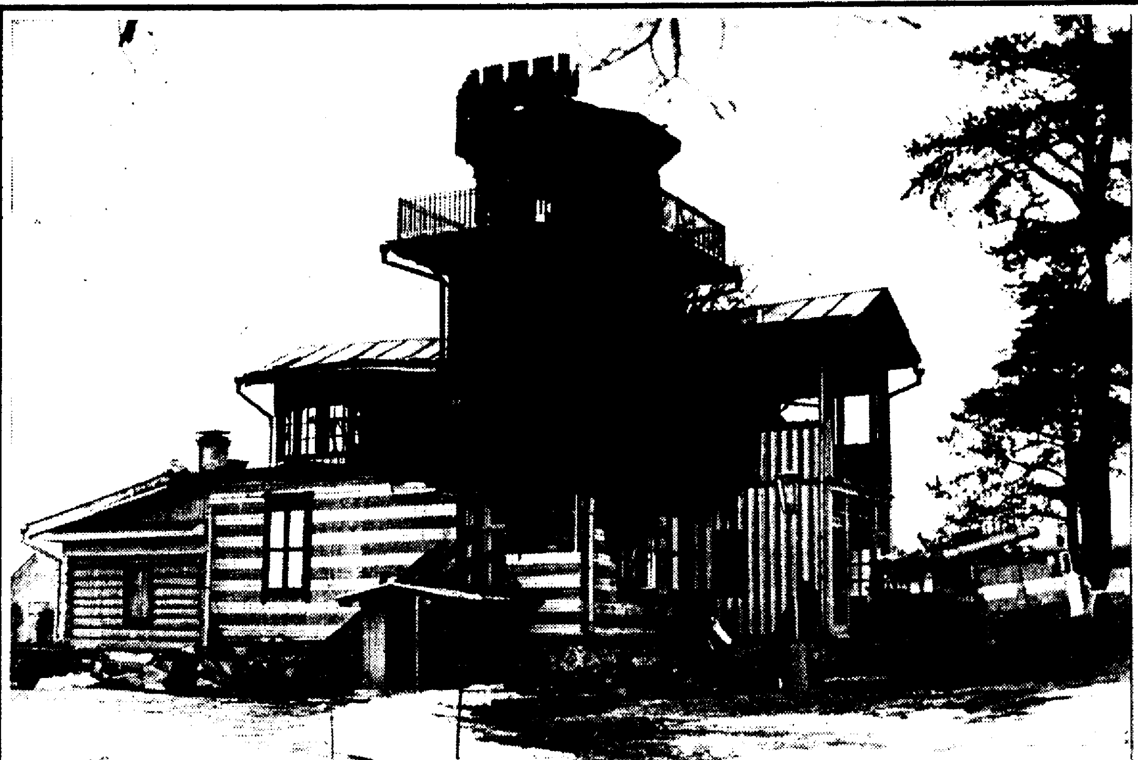
Пайшоў жа ён жабруючы,
Добрых людзей турбуючы.
Прыйшоў жа ён да Дунаю,
А там дзеўка ваду брала.
— Падай, дзеўка, Богу вады,
Паліць Богу рукі, ногі.
Дзеўка Бога не прызнала,
Богу яна адказала:
— Гэта вада нячыстая
Лісцём, дрэвам западала.
Гэта дзеўка нячэсная —
Дзевяць сыноў нарадзіла,
Дзевяць сыноў нарадзіла,
У гэты Дунай патапіла!
Хрыстос уваскрэс! Хрыстос
Уваскрэс Хрыстос уваскрэс!

28 (пятніца). **Ун**. *Дзень Кірылы Тураўскага.*

30 (нядзеля). **Прав**. *Антыпасха.* **Ун**. *Нядзеля Міраносіцаў.*

Народны каляндар. *Андрэй-Варажбіт* ці *Зосім*, якія адпаведна спрыялі дзявочай варажбе, каб даведацца пра будучае замужжа, і пчалярам. Імя Зосіма, ахоўніка пчол, часта гучыць у замовах на добры мёд.

Вядуць:
народны каляндар — Васіль ЛІЦВІНКА;
царкоўны каляндар — Ірына КРЭНЬ.

Як паведамлялася, моцны пажар узнік у музеі-сядзібе Іллі Рэпіна ў Здраўневе ля Віцебска. Агонь знішчыў верх будынка ў выглядзе вежы і шмат якія мастацкія каштоўнасці. Тым не менш значную частку музейнай маёмасці пажарнікам удалося ўратаваць.

На здымку: Будынак у тым выглядзе, у якім яго толькі што пакінулі пажарнікі.

Фота Аляксандра ХІТРОВА, Белінфарм.

І СМЕХ І ГРЭХ

Пачутае ад аўцюкоўцаў

* * *

Здае аўцюковец экзамен у будаўнічае вучылішча. Вось заданне: забіць цвік у сцяну. Прыставіў плешкай да сцяны, лупіць малатком па востраму. Не лезе. Другі аўцюковец, які таксама паступаў у тое вучылішча, не стрымаўся, кажа:

— Дурань, цвік жа не адгэтай сцяны.

* * *

Да аўцюкоўца пастукаліся ноччу.

— Пусціце пераначаваць.

— Хто вы?

— Я — шафёр... вадзіцель... механік... Разумееце?

Аўцюковец на хвіліну задумаўся, пасля адказаў:

— Магу пусціць толькі аднаго...

* * *

Ля сельсавета гурт мужчын. Адзін з іх скардзіцца:

— Холадна, калінка, мёрзнем.

— Чаму?.. Дроў няма?

— Дровы ёсць, калінка, напільнікаў няма. Не можам пілы натачыць.

На другі дзень Цярах купіў бензапілу. У лес паехаў. Вечарам цікавіцца сусед:

— Колькі напілаваў?

— Мала, адно стаміўся...

Назаўтра панёс Цярах бензапілу ў магазін.

— Ты мне, калінка, няспраўную пілу прадала.

— Як?! — здзівілася прадаўшчыца і завяла пілу.

Цярах роспачна ўсклікнуў:

— Дыкяна яшчэ і заводзіцца!

Пачутае «У Лявона»

(Куплеты амаль па Разэнбауму, спяваюцца пад гітару)

Слава Богу, адышла зіма,
Кебіча з Шушкевічам няма,
А багата абяцанак прэзідэнта.
Ворагаў народа пажурыў,
Разагнаў хапугаў да Курыл...
Што за ліха: у кішэні зноўку
ані цэнта!
Караулаў нам з эфіру
кампліменты:
Адмысловага абралі беларусы
прэзідэнта!
Толькі дурань параўнае з
Жырыноўскім.

Прыпеў: Які па радыё звон!
Спявае хрыпла мегафон,
На масла падвоілі норму...

Ці цэны на тралейбус?
Вось вам, куме, рынак і
рэформы!

Жуй паціху батон,
Слухай радыё звон,
Гэта жэняць Беларусь з
«Газпромам»...
Гуляй, мужык, але паціху, і
сядзі лепш дома.
Пакуль не пакліча брыгадзір
Да старшыні калгаса
Што-небудзь будаваць.
Халера ведае, якую яшчэ зону.

Прыпеў.

Паміж іншым...

— Лайдак ніколі не сумуе, бо заўсёды заняты, што б яшчэ не рабіць.

— Памыляючыся, чалавек удасканальваецца ў стварэнні больш значных памылак.

— Рускія ўсё ўмеюць рабіць, але — каб горш для саміх сябе.

Весялін ГЕОРГІЕЎ
(Балгарыя).

Пародыі

Георгій ЮРЧАНКА

Без сэнсу лепш

Сабака вые ля хлява.
Начная птушка б'е крылом.
Хто знойдзе сэнс? Яго няма.

Ігар ПРАКАПОВІЧ.

Спявае певень за хлявом.
Баран прастуджана бляе.
Гусак хацеў махнуць крылом —
Для ўзлёту сілы нестае.

За вёскай бусел ловіць жаб.
Цялё рыкае на двары.
Раллёй варона ходзіць, каб
Знайсці пажытак дзетвары.

Кудысь гуляць сышла душа.
Снуецца сонечная жоўць.
Крумкач ледзь-ледзь зляцеў з
крыжа,
А жаба ў рэчку з кручы боўць.

Сабака збег кудысь дарма.
І кныр хлявом не даражыць.
Вам трэба сэнс? Яго ж — няма!
Без сэнсу гэтак лёгка жыць.

Іранічнае

Слабадан ВУКАНАВІЧ

Несур'ёзна функцыянуе

На Андрамедзе
Анатамічна даследуюць
Зямляніна

Раскавалкавалі яго
А калі потым златалі
Ён не стаў жыццяздольны

Дзіўны нейкі матэрыял
Несур'ёзна функцыянуе

Вырашыў кансіліум
І параіў стварыць іншага
Такога ж выглядам
Але новага па функцыях

Пераклаў з сербскахарвацкай Іван ЧАРОТА.

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 13.

Па гарызанталі: 7. Урачыста. 8. Распуста. 9. Угары. 10. Шчаня. 11. Волат. 14. Сузіранне. 17. Гонар. 18. Вакол. 19. Вырашаны. 21. Чарговая. 25. Сцяг. 26. Мецъ. 29. Зімны. 30. Здань. 31. Палка. 32. Знаходка. 33. Цыратовы.

Па вертыкалі. 1. Прыгажун. 2. Шчыра. 3. Ваўчкі. 4. Гронка. 5. Вугор. 6. Страўнік. 12. Цукарніца. 13. Знешнасць. 15. Грошы. 16. Увага. 20. Раслінны. 22. Выніковы. 23. Агідная. 24. Зманіць. 27. Мніхі. 28. Варта.

Заснавальнік: ТБМ імя Ф.Скарыны.

АДРАС РЭДАКЦЫІ: 220029, г.Менск, вул.Чычэрына, 1. Тэлефон: 33-17-83.

РЭДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ:
Эрнэст Ялугін — галоўны рэдактар, Лявон Баршчэўскі, Янка Брыль, Анатоль Бутэвіч, Вінцук Вячорка, Віктар Гайсёнак, Радзім Гарэцкі, Ніл Гілевіч, Аляксей Глушко, Сяргей Запрудскі, Анатоль Клышка, Уладзімір Ламека, Зміцер Санько, Яўген Цумараў, Генадзь Цыхун, Віктар Шніп.
Адказны сакратар Здзіслаў Сіцька.

Аўтары надрукаваных матэрыялаў адказваюць за дакладнасць фактаў і іншых звестак. Пункт гледжання аўтара можа не адпавядаць меркаванню рэдакцыі. Рукапісаў рэдакцыя не рэцэнзуе і назад не вяртае.

Індэкс 63865. Замова 840

Друкарня выдавецтва «Беларускі Дом друку». 220041, г.Менск, пр.Ф.Скарыны, 79.
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
Наклад 5905 паасобнікаў.
Падпісана ў друк 3.04.1995 г. у 15 гадзін.